

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra obchodního práva

Smlouva o úvěru

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Petr Liška, LL.M.

Diplomant:
David Satke
Havlíčková 37
69501 Hodonín

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze, dne 16. března 2010

.....
David Satke

Obsah:

Obsah:	2
1. Úvod.....	3
2. Úvěr – pojem a definice.....	4
3. Historický exkurz.....	4
4. Odlišení od smlouvy o půjčce.....	6
4.1. Předmět	7
4.2. Úrok	7
4.3. Kontrakt reálný vs. kontrakt konsensuální	7
5. Zásady úvěrování	8
5.1. Účelovost	8
5.2. Přímost	8
5.3. Termínovanost	9
5.4. Zajištěnost	9
5.5. Úročitelnost.....	9
6. Rozdělení úvěrů	9
7. Právní úprava smlouvy o úvěru	10
7.1. Aktuální právní úprava	10
7.2. Budoucí právní úprava.....	10
7.3. Forma	11
8. Podstatné části smlouvy o úvěru.....	11
9. Podrobněji k jednotlivým částím a stádiím úvěrového vztahu	12
9.1. Určení stran úvěrové smlouvy	12
9.2. Závazek poskytnout peněžní prostředky a možnost výpovědi	13
9.3. Úplata za sjednání	16
9.4. Určení částky, která má být poskytnuta a způsob čerpání.....	19
9.5. Závazek vrátit poskytnuté peněžní prostředky	20
9.6. Závazek zaplatit úroky, včetně „bezúročného úvěru“	21
9.7. Prodlení a úroky z prodlení.....	26
9.8. Konsolidace úroků s jistinou.....	32
9.9. Zajištění	33
9.10. Úvěrové podmínky a jejich změny	36
9.11. Odstoupení	39
10. Úvěry pro spotřebitele	43
10.1. Spotřebitelské úvěry	44
10.1.1. nynější úprava a odchylky od standardních úvěrů.....	44
10.1.2. Nová úprava (směrnice a zákon)	50
10.2. Hypoteční úvěry.....	51
11. Úvěry pro podnikatele	54
11.1. Základní struktura	54
11.2. Syndikované úvěry	56
12. Závěr	57
13. Seznam pojmů a zkratk	59
14. Použitá literatura	60
15. Resumé.....	64

1. Úvod

Moderní ekonomika a životní styl západní civilizace jsou založeny na investicích do budoucna a z toho také vyplývá jejich existenční závislost na půjčování finančních prostředků. Tyto investice mohou jít do nejrůznějších statků – od těch na první pohled postradatelných, jako jsou různé spotřební výrobky, dovolené, atd., až po ty pro ekonomiku zcela zásadní, jako je např. vzdělání, bydlení, vývoj a výzkum, atd. Posuzovat toto fungování ekonomiky z hlediska hodnotového může vyvolávat spory, není však předmětem této práce. Jistá je však dle mého názoru skutečnost, že tržní hospodářství je na přesunu finančních prostředků od jedněch subjektů k subjektům druhým zcela závislé.

Pro fungování ekonomiky, a tedy vůbec společnosti jako takové, jsou proto zcela zásadní právní instituty, které takový přenos finančních prostředků umožňují. Smlouva o úvěru je jedním z nich. Jedním důvodem výběru předmětu mé diplomové práce byla tedy skutečnost, že úvěr nás ovlivňuje přímo, ať už jako jednu ze stran, nebo nepřímo tím, že ovlivňuje společnost okolo nás. Druhým důvodem mého výběru pak byla skutečnost, že jsem se během svého studia při práci na pozici právního stážisty v advokátní kanceláři často se smlouvou o úvěru setkával a chtěl bych tak nabyté znalosti využít, ale hlavně je pro budoucí profesní život dále zdokonalit.

Ve své práci se nejprve pokusím vymezit samotný pojem „úvěr“, a to jak z hlediska právního, tak z hlediska ekonomického, včetně odlišení od úvěru podobnému institutu půjčky. Stručně se budu věnovat historickému vývoji úvěru a zásadám jeho poskytování. Hlavní částí mé práce pak bude zhodnocení právní úpravy úvěru, a to ve světle názorů odborné veřejnosti a judikatury. V poslední části se pak budu zabývat specifikou úvěrů poskytovaných spotřebitelům a úvěrů poskytovaných podnikatelům.

2. Úvěr – pojem a definice

Úvěr jako pojem není jednotně vykládán. V zásadě existují dvě rozdílná pojetí tohoto termínu – ekonomické a právní. Z ekonomického hlediska, které je širší, je úvěr chápán jako vztah dvou stran, z nichž jedna má disponibilní finanční zdroje a druhá má pro tyto zdroje v daném místě a čase ekonomicky výhodnější využití. Úvěr je základním kamenem moderní ekonomiky a vztahů v ní vznikajících, neboť v ní nezbytně dochází k časovému nesouladu mezi potřebou finančních prostředků a jejich tvorbou. U podnikatelů tak tento časový nesoulad spočívá především v ekonomických cyklech a potřebě investic, u spotřebitelů pak je dána rozdílná potřeba peněz zejména životním obdobím a událostmi v životě člověka (studium, pořízení obydlí, narození dítěte). Z hlediska úvěru jako pojmu však není rozhodující, zda se jedná o potřebu podnikatelských subjektů při financování svého chodu a investic do nových výrobních prostředků nebo o potřebu spotřebitelů pořídit si statky, na které v dané době nedosahují jejich aktuální úspory.

Právní hledisko, které je užší, a kterým se v této práci budu zabývat, tak vyjadřuje jen jednu z forem poskytnutí finančních prostředků. Úvěr v právním smyslu tak znamená úvěrovou smlouvu upravenou v § 497 až 507 obchodního zákoníku. Od takto definovaného úvěru je třeba především odlišovat půjčku dle § 657 až § 658 občanského zákoníku, která se sice řadí do ekonomického pojmu úvěru, nikoli však právního (viz níže). Od úvěru v pravém smyslu, resp. ve smyslu jak jej chápe obchodní zákoník, je třeba také oddělit případy, kdy plnění a protiplnění není uskutečněno ve stejném okamžiku. To znamená, že časový rozdíl je zde mezi plněním závazku, resp. přijetím zboží a zaplacením. Dočasné faktické poskytnutí finančních prostředků ale nenaplnuje znaky úvěru, i když se pro tento vztah v praxi vžil pojem obchodní (zbožový, dodavatelský) úvěr.

3. Historický exkurz

Úvěr je institut starý tři tisíce let. Podobu nám srozumitelnou však získává institut úvěru až v době, kdy v západořímské říši období republiky střídá v prvním

století před naším letopočtem principát Oktaviána Augusta a jeho nástupců, tedy v době vrcholného rozvoje římské kultury a systému římského práva. Dlouhé období klidu a politické stability tak podmínilo rozvoj vnitřního i zahraničního trhu, z čehož plynula prosperita nejen Itálie samotné, ale i jednotlivých provincií. Za tohoto stavu se ve zvýšené míře objevuje u jedněch subjektů relativní nadbytek kapitálu a u jiných jeho nedostatek. S tím pak úzce souvisí rozvoj půjček, respektive úvěrů, které tuto redistribuci finančních zdrojů zajišťovaly.

Úvěrový závazkový vztah byl římským právem chápán jako reálný kontrakt mající podobu půjčky. Věřitel převedl na dlužníka vlastnictví určitých zastupitelných věcí s tím, že mu dlužník zastupitelné věci stejného druhu, kvality a množství vrátí v dohodnuté době. Protože byla půjčka smlouvou reálnou a bezúplatnou, věřitel se nemohl domáhat většího plnění než sám dal. Z půjčky samotné tedy nevyplýval nárok na úrok. Nicméně úrok mohl být mezi stranami sjednán samostatnou formální smlouvou nebo novací, ve které se půjčený kapitál zvětšil o úroky.

S rozmachem katolické církve se v raném středověku objevila překážka pro poskytování úvěrů. Důvodem byla doktrína, která zakazovala požadování úplaty za půjčování peněz, a to z toho důvodu, že takovou činnost považovala za nemravnou. Tato doktrína v 8. století zavazovala všechny křesťany, avšak na osoby židovského vyznání se tento zákaz nevztahoval, a proto tito obyvatelé středověké Evropy mohli úrok požadovat otevřeně. Finanční obchodování tedy nevymizelo, naopak úvěry se postupně staly zdrojem financování aktivit, které nevyužívali jen panovníci a šlechta, ale také řemeslníci, rolníci a každý, kdo cítil potřebu financovat určitou činnost z cizích zdrojů.

Zásadní rozmach institutu úvěru souvisí s rozvojem průmyslové výroby v 19. století. Na území dnešního Československa soukromé bankéře nahradily peněžní ústavy. Úvěrová činnost se soustředila především na poskytování hypotečních a zemědělských úvěrů. Smyslem bylo zajistit peněžní přebytky z úrodných let pro období méně hospodářsky úspěšné. Nárůst podnikání v tomto období vyústil v uvolnění omezení úvěru, které vycházelo ze zákazu lichvy. Zákonem č. 62/1898 r.z. byly zrušeny

úrokové míry a pokuty při půjčkách a bylo stanoveno, že pokud si strany úrok neurčily, je jeho výše 6% z poskytnuté peněžní sumy.

Po vzniku samostatného Československa v době pozemkové reformy byl úvěr jednou z možností jak získat peněžní prostředky na zaplacení přídělové ceny za půdu a získat ji tak do svého vlastnictví. První republika byla tržní ekonomikou a pro její další hospodářský rozvoj bylo úvěrování nezbytným předpokladem.

Po druhé světové válce bylo nutno obnovit zničené hospodářství celých států a úvěrové vztahy se tak rozvíjely jak ve vnitrostátním, tak v mezinárodním měřítku. Na našem území však nahradila ekonomiku tržní centrálně plánovaná ekonomika a úvěrové operace se uskutečňovaly na základě úvěrových plánů, vypracovávaných bankami, které byly součástí národohospodářského plánu. Tradiční účel úvěru jako prostředku efektivní alokace volných finančních prostředků tak byla na dlouhé období silně potlačena.

Těžištěm úpravy smlouvy o úvěru byl zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, který upravoval smlouvu o úvěru až do roku 1992. Z § 382a odst.1 hospodářského zákoníku vyplývá, že úvěr v té době mohly poskytovat pouze banky. Vzhledem k tomu, že předmětem úpravy hospodářského zákoníku byla hospodářská činnost socialistických organizací a ta měla probíhat v souladu s celospolečenskými zájmy, musel být úvěr poskytnut v souladu s úvěrovým plánem, jenž měl být odrazem těchto celospolečenských zájmů.¹

4. Odlišení od smlouvy o půjčce

Z hlediska ekonomického jsou smlouva o úvěru a smlouva o půjčce vzájemně zastupitelné. U obou se jedná o dočasné poskytnutí cizích zdrojů. Shodný je také okruh možných účastníků a nepovinná písemná forma. Smlouva o půjčce je upravena v § 657 až § 658 ObčZ.

¹ GRÚŇ, L. Finanční právo a jeho instituty. 2. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2006.

Přesto ale jde o dva právní instituty, které nejsou totožné, ale v podstatných ohledech se odlišují:

4.1. Předmět

Dle právní úpravy smlouvy o úvěru mohou být předmětem pouze peněžní prostředky, dle právní úpravy smlouvy o půjčce mohou být předmětem nejen peníze, ale i věci určené podle druhu.

4.2. Úrok

Jedním z pojmových znaků smlouvy o úvěru je povinnost dlužníka platit úroky; má-li tato povinnost plynout dlužníkovi ze smlouvy o půjčce, musí být sjednána. Smlouva o půjčce je úplatná, jen když platnost vyplývá z jejího obsahu. Při peněžité půjčce může úplatnost spočívat v povinnosti dlužníka platit úroky. U věcných půjček lze dohodnout úplatu ve formě vrácení většího množství zboží nebo ve vrácení věci lepší kvality.

Smlouva o úvěru naproti tomu musí vždy obsahovat závazek zaplatit za poskytnuté peněžní prostředky úroky (nikoliv však jejich výši). V opačném případě nemá smlouva, byť nazvaná jako smlouva o úvěru, povahu tohoto obchodního závazkového vztahu. Tím spíše nelze dohodou stran úroky vyloučit.

4.3. Kontrakt reálný vs. kontrakt konsensuální

Smlouva o úvěru je kontraktem konsensuálním, tzn. že vzniká již sjednáním jejích podstatných částí a není nutné, aby k poskytnutí peněžních prostředků skutečně došlo. Smlouva o půjčce je kontraktem reálným, tzn. že se k jejímu vzniku vyžaduje předání věci a dohodnutí doby, do které má být věc stejného druhu vrácena. S ohledem na možnost (nikoliv povinnost) následného poskytnutí peněžních prostředků, tzn. po uplynutí sjednané lhůty po uzavření úvěrové smlouvy, by bylo výstižnější nazývat ji jako smlouvu o otevření úvěru tak, jak to obchodní zákoník činí u smlouvy o otevření akreditivu.²

² LOCHMANOVÁ, L. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, I. (ed.), Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. str. 225 - 240

Předání při peněžité půjčce lze provést také bezhotovostním převodem na účet dlužníka. Je však nutné finanční prostředky skutečně přenechat dlužníkovi, nestačí pouze realizovat úhradu závazků dlužníka vůči třetím osobám.³ Nesouhlasím pak se závěrem Nejvyššího soudu ČR, který v rozsudku ze dne 24.5.2007, sp.zn. 32 Cdo 922/2007 vyjádřil názor, že u půjčky je nutné přenechat dlužníkovi peníze v jejich hmotném vyjádření, a tudíž pouze ve formě bankovek a mincí. Dle mého je interpretace ustanovení „věci určené podle druhu, zejména peníze“ v podání Nejvyššího soudu přehnaně rigidní a nereflektuje vývoj převodů finančních prostředků, kdy nejenže je bezhotovostní převod větších sum pro strany nesrovnatelně komfortnější, ale je i veřejným právem přímo vyžadován.⁴ Bezhotovostní forma peněz je navíc jen jedna z forem vyjádření finančních prostředků a jejich přeměna na hotovostní peníze je zpravidla jen záležitostí technickou (dle výše požadované částky je možné, že výběr hotovosti nebude bankou umožněn ihned).

5. Zásady úvěrování

5.1. Účelovost

Smlouva o úvěru je smlouvou úplatnou, a proto bude dlužník požadovat poskytnutí peněz vždy k nějakému účelu. Opatření finančních prostředků za úplatu „jen tak“ je zcela jistě také možné, rozumně uvažující osoba však tak nikdy neučiní. Z hlediska zákona (§ 501 odst. 2 ObchZ) se pak účel stává relevantním jen v tom případě, kdy smlouva stanoví, že úvěr lze použít pouze k určitému, ve smlouvě specifikovanému účelu. Peněžité prostředky lze v tomto případě použít jen na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem.

5.2. Přímost

Zásada přímosti znamená, že klient by měl poskytnutý úvěr použít pro financování svých vlastních potřeb. Pokud však není tato zásada blíže specifikována v úvěrové smlouvě, a to zejména určením účelu, na který je možné úvěr použít, neplyne

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2004, sp. zn. 29 Odo 350/2003

⁴ zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti

přímo ze zákona. Dlužník tak dle svého uvážení může prostředky použít i pro uspokojení potřeb třetí osoby.

5.3. Termínovanost

Termínovanost se projevuje v tom, že banka poskytuje většinou úvěr na dobu určitou. Klient je tak zpravidla oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků do doby, která je stanovena ve smlouvě. Není ale vyloučeno uzavření smlouvy o úvěru na dobu neurčitou. Termínovanost se uplatní také u jednotlivých splátek, ve kterých je dlužník povinen poskytnuté prostředky včetně úroků vrátit.

5.4. Zajištěnost

Dle zásady zajištěnosti banka zpravidla po klientovi požaduje také dostatečné zajištění návratnosti úvěru pro případ, že klient nebude plnit svůj závazek poskytnuté prostředky vrátit, a to bez ohledu na důvody tohoto neplnění. Občanský i obchodní zákoník poskytují celou škálu zajišťovacích prostředků, které přicházejí v úvahu a poskytují menší či větší jistotu pro věřitele. Jedná se o akcesorické právní vztahy, které přistupují k hlavnímu právnímu vztahu, kterým je úvěrová smlouva.

5.5. Úročitelnost

Úročitelnost je pojmovým znakem úvěru ve smyslu právním. Dlužník je povinen věřiteli platit z poskytnutého úvěru úroky. Pokud by tomu tak nebylo, nejednalo by se o úvěrovou smlouvu (viz níže). Sjednávané úroky bývají diferencovány podle nejrůznějších kritérií. Zohledňuje se například osoba dlužníka, zejména jeho právní poměry, jeho osobní důvěryhodnost a jeho hospodářská situace, druh úvěru, objekt úvěrování, charakter a délka doby, na kterou se úvěr poskytuje, druh zajištění apod.

6. Rozdělení úvěrů

Úvěry je možné rozlišovat z různých hledisek. Z hlediska délky splácení na krátkodobé (do 2 let), střednědobé (2 až 5 let) a dlouhodobé (obvykle do 30 let). Z hlediska účelu zejména na provozní, investiční, hypoteční a spotřební. Z hlediska

věřitele to bude na úvěry bankovní poskytované bankami a úvěry poskytované nebankovními subjekty. Další kritéria mohou být účel úvěru, měna, apod. V dalším textu se budu blíže věnovat popisu tří druhů úvěrů, kterými jsou spotřebitelské úvěry, hypoteční úvěry a podnikatelské úvěry, včetně úvěrů syndikovaných.

7. Právní úprava smlouvy o úvěru

7.1. Aktuální právní úprava

Právní úprava smlouvy o úvěru je obsažena v § 497 až 507 ObchZ. Tato úprava je v obchodním zákoníku obsažena od samého počátku a až na doplnění ustanovení o vlivu odstoupení na zajištění závazků z této smlouvy a formulační zpřesnění ustanovení o měně úvěru nebyla v průběhu téměř dvaceti let účinnosti měněna. Dle § 263 ObchZ mají kogentní povahu pouze § 497 ObchZ, který vymezuje smlouvu o úvěru, a § 499 ObchZ, který upravuje úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr. Ostatní ustanovení mají dispozitivní charakter, a tudíž se uplatní pouze v případě, pokud si strany ve smlouvě nedojednaly něco jiného nebo pokud jejich uplatnění nevyloučily. Speciální podmínky jsou stanoveny ve zvláštní úpravě pro smlouvy, ve kterých se sjednává tzv. spotřebitelský úvěr, o kterém bude podrobněji pojednáno níže.

7.2. Budoucí právní úprava

V návrhu nového občanského zákoníku je smlouva o úvěru upravena v § 2231 až § 2238. Návrh ustanovení o smlouvě úvěru je převzat z platného obchodního zákoníku. Ne zcela přesné označení stran věřitel a dlužník se nahrazuje označením úvěrovaný a úvěrující. Důvodová zpráva k návrhu sice hovoří o „drobných úpravách“, některá ustanovení jsou však v návrhu dosti podstatně změněna (např. výpověď poskytnutí úvěru) nebo zcela chybí (ustanovení o zajištění závazků, ustanovení o prodlení se splátkami, apod.).⁵ Na hodnocení návrhu je ale patrně příliš brzy vzhledem k tomu, že návrh ještě nedoputoval ani do Parlamentu ČR a podoba, ve které nový občanský zákoník vstoupí za několik let v účinnost, je tak zatím neznámá.

⁵ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku. Dostupná na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova_zprava_OZ_LRV_090430_final.pdf

7.3. Forma

Pro smlouvu o úvěru není forma zákonem předepsána. Postačí tak ujednání ústní, pokud alespoň jedna strana při jednání o uzavření smlouvy neprojevila vůli, aby smlouva byla uzavřena v písemné formě. V praxi se však smlouva o úvěru nejčastěji uzavírá písemně. Především banky a jiní věřitelé, kteří poskytují úvěry jako předmět podnikání, na profesionální bázi, tak jistě budou využívat smluv písemných a to velmi často smluv na předem připravených tiskopisech., tedy smluv formulářových. Naproti tomu tam, kde se úvěr bude poskytovat jen ojedinele, je možné, že stranám smlouvy postačí jen ujednání neformální. Někdy vyplývá nutnost písemné formy nikoli ze smlouvy o úvěru jako takové, ale z ujednání, která jsou součástí takové smlouvy (např. ustanovení o smluvní pokutě, atd.) Smlouvy, jimiž se zřizuje spotřebitelský úvěr, musí mít písemnou formu.

8. Podstatné části smlouvy o úvěru

Smlouva o úvěru musí samozřejmě splňovat obecné požadavky kladené na všechny právní úkony. Zejména se jedná o určitost, srozumitelnost, právní dovolenost a další podmínky specifikované především v § 37, 38 a 39 obč. zák. Aby se ale jednalo o smlouvu o úvěru, musí k obecným náležitostem právních úkonů přistoupit i přítomnost podstatných částí smlouvy o úvěru, jimiž jsou:

- a) závazek věřitele poskytnout dlužníkovi na jeho žádost peněžní prostředky
- b) určení výše, do které má věřitel povinnost dlužníkovi peněžní prostředky poskytnout
- c) závazek dlužníka poskytnuté peněžní prostředky vrátit
- d) závazek dlužníka zaplatit za poskytnuté peněžní prostředky úroky.

9. Podrobněji k jednotlivým částím a stádiím úvěrového vztahu

9.1. Určení stran úvěrové smlouvy

Dle obchodního zákoníku neexistují omezení, co se týče stran smlouvy o úvěru. Věřitelem, tj. stranou, která se zavazuje úvěr poskytnout, stejně jako dlužníkem, tj. stranou, která úvěr přijímá a zavazuje se jej s úroky vrátit, tak může být kterákoliv právnická nebo fyzická osoba bez ohledu na to, zda je podnikatelem, či není. Smlouva o úvěru je absolutním obchodem, a tak je povaha účastníků závazkového právního vztahu v tomto ohledu irelevantní (§ 261 odst. 3 ObchZ).

Věřitelem bude zpravidla banka, u níž poskytování úvěrů patří k předmětu činnosti a je většinou jednou z jejích nejvýznamnějších činností. Pokud jde o možnost jiné osoby než banky poskytovat úvěr, zastávám názor, že tuto možnost má kterákoli osoba, pokud není poskytování úvěru spojeno s přijímáním vkladů od veřejnosti. V § 1 odst. 1 zákona o bankách, se sice říká, že bankami se pro účel zákona rozumějí právnické osoby se sídlem v České republice, založené jako akciová společnost, které přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry, a které mají k výkonu této činnosti bankovní licenci. Mohlo by se tak zdát, že také pro poskytování úvěrů je nutné získat bankovní licenci. Případné pochybnosti odstraňuje § 2 odst. 1 zákona o bankách, který říká, že bez licence nesmí nikdo přijímat vklady od veřejnosti, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Argumentem A contrario se tedy dostáváme k závěru, že poskytovat úvěry lze i bez licence. Tento názor zastává i Česká národní banka a je podpořen i praxí, kdy úvěry poskytují i nebankovní subjekty.⁶

Pokud tedy daná osoba poskytuje úvěry aniž by byla bankou a činí tak v rámci své podnikatelské činnosti, není tato činnost vyloučena z působnosti živnostenského zákona (§ 3) a bude ji nutno považovat za živnost při splnění podmínek živnosti (§ 6 a násl.). Vzhledem k tomu, že tato činnost není uvedena v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona, nejedná se tak o živnost řemeslnou, vázanou ani

⁶ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. str. 1080

koncesovanou, ale jde o živnost volnou. S ohledem na povahu činnosti spočívající v poskytování úvěru lze považovat tento stav právní úpravy za problematický.⁷

Nutno zmínit, že je znám i druhý názor, který považuje poskytování úvěru za činnost vyžadující povolení působit jako banka, a to jako činnost samostatnou. Vychází z toho, že přijímání vkladů a poskytování úvěrů jsou v § 1 odst. 1 zákona o bankách uvedeny jako dvě různé činnosti pod samostatnými písmeny. Toto ustanovení také hovoří o výkonu činností, nikoli činnosti. Proto by poskytování úvěrů jako předmět činnosti mohla provádět jen banka. Jiné osoby by tak mohly činit jen výjimečně, jednorázově.⁸

9.2. Závazek poskytnout peněžní prostředky a možnost výpovědi

Strana smlouvy o úvěru, která se zavazuje úvěr poskytnout, je označena jako věřitel, i když vlastně při uzavření smlouvy je dlužníkem. Úvěrová smlouva je smlouvou synallagmatickou, tzn. že obě strany jsou věřiteli a dlužníky zároveň. Strana v zákoně označená jako „věřitel“ se tak věřitelem stává až v případě, že peněžní prostředky, k jejichž poskytnutí se zavázala, skutečně poskytla. Obdobně je tomu pokud jde o druhou smluvní stranu. Tu obchodní zákoník označuje jako dlužníka, třebaže při uzavření smlouvy je věřitelem. Dlužníkem se stává teprve, když úvěr čerpá a má povinnost ho vrátit a zaplatit úroky.

Z vymezení smlouvy o úvěru v obchodním zákoníku a z toho, že se jedná o smlouvu konsenzuální, nevyplývá povinnost dlužníka dojednaný úvěr skutečně čerpat. Z tohoto hlediska vlastně smlouva o úvěru představuje závazek věřitele mít smlouvou sjednané peněžní prostředky k dispozici pro dlužníka po sjednanou dobu, popřípadě až do požádání dlužníka, nedojde-li k zániku závazku věřitele dříve (např. dohodou, výpovědí poskytnutí úvěru podle § 500 ObchZ).⁹

⁷ názor vyslovený v PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 5

⁸ názor popsáný v PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 5 (názor vyslovený L.Kropáčem)

⁹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. str. 1079

Sporným by mohlo být smluvní ustanovení, které by dlužníkovi stanovilo povinnost poskytnutý úvěr čerpat. Zejména pak z toho důvodu, že by se mohlo jednat o obcházení kogentního ustanovení § 499 ObchZ. Tato povinnost a případná sankce za nečerpání v podobě smluvní pokuty by pak vlastně znamenala poplatek za rezervaci finančních prostředků. Tento účel však dle názorů odborné veřejnosti plní právě poplatek za sjednání závazku (viz níže).¹⁰ Osobně jsem toho názoru, že a priority možnost sjednání povinnosti čerpat úvěr s případnou sankcí vyloučit nelze, vždy však bude nutno posuzovat případné ustanovení smlouvy z výše zmíněného hlediska.

Dle § 500 odst. 1 obchodního zákoníku je dlužník oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků ve lhůtě stanovené ve smlouvě. Není-li tato lhůta ve smlouvě stanovena, může dlužník tento nárok uplatnit, dokud poskytnutí úvěru některá strana nevyproví. Jedná se o speciální formu výpovědi závazku a nikoli smlouvy. Otázkou tak zůstává, zda se u smlouvy o úvěru uplatní obecná forma zániku smlouvy výpovědí upravená v § 582 občanského zákoníku. Zde je však stanovena podmínka, že by se muselo jednat o smlouvu na dobu neurčitou, jejímž předmětem je závazek k nepřetržité nebo opakované činnosti. Poskytnutí úvěru pod tuto definici podřadit nelze (snad kromě revolvingového úvěru uzavřeného na dobu neurčitou, jež se v praxi nevyskytuje), a tudíž jsem toho názoru, že pro smlouvu o úvěru se obecná forma výpovědi neuplatní.¹¹ Nutno ovšem podotknout, že výsledný efekt bude u výpovědi závazku dané podle § 500 odst. 1 obchodního zákoníku stejný, jako by byl u výpovědi smlouvy dané podle občanského zákoníku – k čerpání úvěru nedojde.

Otázkou je, zda lze vypovědět jen úvěr uzavřený na dobu neurčitou (bez stanovení lhůty pro čerpání) nebo také na dobu určitou (se stanovenou lhůtou pro čerpání). Např. komentář hovoří jen o vypovězení v případech, kdy úvěr (jeho část) nebyl ještě věřitelem poskytnut.¹² Z této dikce vyvozují, že by snad bylo možno

¹⁰ mimo jiné např. PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha: Linde Praha a.s.,1997.; a také KOBLIHA, I., KALFUS, J., KROFTA, J. a kol. Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem. 1. vyd.Praha : Linde Praha a.s., 2006.

¹¹ Stejný názor vyjádřen v PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 10

¹² ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. str. 1083;

vypovědět poskytnutí úvěru, který má stanovenu lhůtu pro čerpání finančních prostředků.¹³ Avšak dle mého toto ze zákona vyvodit nelze. V § 500 odst. 1 ObchZ se v druhé větě hovoří o výpovědi jen pro případ, že lhůta pro čerpání není ve smlouvě stanovena. Ve druhém odstavci téhož paragrafu se pak hovoří už jen o délce výpovědní doby. Bez smluvní úpravy této problematiky tak dle mého názoru zákon nedává možnost stranám smlouvy na dobu určitou své závazky vypovědět. Toto samozřejmě nemá vliv na možnost odstoupit od smlouvy, o čemž bude pojednáno níže. Možnost sjednání případných doplňujících podmínek výpovědi, popř. možnosti výpovědi smlouvy se stanovenou lhůtou pro čerpání považují plně v rukou stran, když zákonodárce na jedné straně tuto možnost dává stanovením dispozitivnosti tohoto ustanovení a na druhé straně nelze vyvodit takový zákaz ani z jiných ustanovení zákona.¹⁴

Co se týká formy výpovědi, obchodní zákoník písemnou formu výslovně nevyžaduje. Soukromé právo stojí na zásadě neformálnosti a písemnost právního úkonu je povinná jen v případech, že tak stanoví zákon (§ 40 odst. 1 občanského zákoníku). V § 500 odst. 2 ObchZ se sice mluví o doručení, ale jen z použití tohoto výrazu bych na povinnost písemné formy neusuzoval. Zákonodárce pojem doručení nepoužívá striktně jen v případech, kdy se jedná o povinnou písemnou formu – tak například při použití slova „dojde“ v § 43a a násl. ObčZ o návrhu na uzavření smlouvy a jeho přijetí je zcela jasné, že daná ustanovení platí také pro ústní návrhy a přijetí. Z hlediska právní jistoty a také z toho, že většinu úvěrů tvoří bankovní úvěry, lze však usuzovat, že naprostá většina výpovědí bude mít písemnou formu. Požadavek písemné formy pro výpověď poskytnutí úvěru může samozřejmě vyplývat také ze smlouvy, pokud je ve smlouvě výslovně formulován.

Důležitou je také otázka účinnosti výpovědi. Zde je především ponechán prostor ustanovením smlouvy a zákon jen subsidiárně obsahuje úpravu pro případ, že tato otázka není ve smlouvě upravena. Výpověď daná dlužníkem se stává účinnou okamžitě.

Stejně pak také PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str.10

¹³ Stejný názor vyjádřen i v MAREK, K. Smluvní obchodní právo : Kontrakty. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006.

¹⁴ Stejný názor vyjádřen v PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I. vyd. Praha: Linde Praha a.s.,1997. str. 383

Výpověď daná věřitelem nabývá účinnosti ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena dlužníku. V případě ústní výpovědi je čas doručení jasný, v případě písemné výpovědi je pak dnem doručení třeba rozumět den, kdy měl daný subjekt možnost se s písemností poprvé seznámit. A to bez ohledu na to, zda tak skutečně učinil.¹⁵ Pokud však dlužník uplatní nárok na poskytnutí úvěru poté, co věřitel poskytnutí úvěru vypověděl, ale ještě předtím než uplynula stanovená výpovědní lhůta, podaná výpověď pozbývá účinnosti. Věřitel tak bude povinen uplatněnému nároku vyhovět a požadovaný úvěr poskytnout za podmínky, že nárok na poskytnutí úvěru byl dlužníkem uplatněn v souladu se smlouvou a že smlouva o úvěru nestanoví něco jiného.¹⁶

9.3. Úplata za sjednání

Za sjednání závazku věřitele poskytnout na požádání peněžní prostředky lze sjednat úplatu, jestliže poskytování úvěru je předmětem podnikání věřitele. Úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr je třeba odlišovat od úroků. Na zaplacení úroků má právo každý věřitel, který sjednal smlouvu o úvěru a na základě ní úvěr skutečně dlužníkovi na jeho žádost poskytl. Jelikož je možnost sjednat si úplatu zákonem pouze povolena bez jakéhokoli podpůrného ustanovení v případě, že nebudou sjednány podrobnosti takového ujednání, je nezbytnou podmínkou vzniku práva na zaplacení této úplaty její určitost, tzn. zejména dohoda věřitele a dlužníka na její výši.

V komentovaném znění obchodního zákoníku je publikováno stanovisko, že „úplata ve smyslu § 499 ObchZ představuje odměnu věřiteli za to, že po dobu mezi sjednáním smlouvy o úvěru a skutečným čerpáním úvěru musí pro dlužníka rezervovat peněžní prostředky, popřípadě mít zajištěny jejich zdroje.“¹⁷ Shodně se vyjadřuje I.Pelikánová: „Ustanovení § 499 ObchZ je kogentní a týká se úplaty za rezervování prostředků pro dlužníka, k němuž se úvěrovou smlouvou poskytovatel úvěru zavazuje až do doby, kdy bude požádán o úvěr, nebo po jinou smlouvenou dobu. Tuto úplatu je

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.1.2006, sp.zn. 21 Cdo 563/2005

¹⁶ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 11

¹⁷ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.

proto nutno odlišovat od úroku, který je úplatou za samotné poskytnutí peněžních prostředků.¹⁸ Ve stejném duchu se pak vyslovují i autoři dalšího komentáře k obchodnímu zákoníku: „Smysl této úplaty není jen v náhradě za administrativní úsilí, které v souvislosti s uzavíráním smlouvy o úvěru leží většinou právě na věřiteli, v náhradě za převážně režijní náklady s tím spojené, nýbrž je neméně i určitým paušálním odškodněním pro případ, že úvěr čerpán nebude a výnos v podobě úroků se nedostaví.“¹⁹ Lze se zamyslet nad otázkou proč je poplatek za rezervování vyhrazen jen subjektům, které mají poskytování úvěrů jako předmět podnikání.²⁰ Dle mého může být odpovědí to, že zatímco zákonodárce nevyloučil poskytování úvěrů víceméně komukoliv, tak se přece jen předpokládá, že tak budou činit především podnikatelé mající poskytování úvěrů jako předmět podnikání. Může tak jít o určité zvýhodnění těch, kteří tuto činnost mají jako svůj předmět podnikání od subjektů, kteří úvěry poskytují pouze nahodile. U podnikatelských subjektů se navíc předpokládá rezervace prostředků ve větším objemu pro více klientů, a proto se zdá být oprávněným za takovýto smluvní závazek požadovat určitou úplatu.²¹ Je ale však nutné podotknout, že dle bankovních sazebníků není pravidlem, že by banky sjednávaly poplatek za sjednání úvěrové smlouvy ve vztahu ke spotřebitelům příliš často. Banky však mohou sjednat právě poplatek za rezervaci, resp. poplatek za nevyčerpanou částku úvěru, který bude svou povahou spadat pod tento institut. Tento poplatek bude zpravidla stanoven v takové výši, aby byl věřitel částečně zhojen, protože nedočerpáním úvěru měl blokovány zdroje, které by mohl lépe a výhodněji využít. S ohledem na celkové pojetí konkrétní smlouvy o úvěru²² jsem toho názoru, že tento poplatek může být stanoven až v takové výši, která se bude blížit výši komerčních úroků, které by dlužník byl povinen věřiteli platit, pokud by rezervované peněžní prostředky skutečně čerpal.

¹⁸ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha: Linde Praha a.s.,1997. str. 381

¹⁹ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem. 1. vyd.Praha : Linde Praha a.s., 2006. str. 1242

²⁰ LOCHMANOVÁ, L. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, I. (ed.), Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. str. 225 - 240

²¹ http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0684_20.htm

Věřitelem ve smlouvě o úvěru může být nejen banka, nýbrž kterýkoli subjekt, avšak smlouvením možností čerpat úvěry za určitou odměnu (§ 499) lze považovat za bankovní činnost. Nárok na odměnu vzniká, i když dlužník možností čerpat úvěr nevyužije.

²² zohlednit by se muselo zejména to, do jaké míry by byl případný vyšší poplatek za rezervaci kompenzován jinými ustanoveními smlouvy, které by byly naopak ve prospěch dlužníka

Poplatek za rezervaci může být určen jako pevná sazba, ale není vyloučeno, že se bude jednat o procentuální vyjádření počítané z nečerpané částky. Rozdíl oproti komerčním úrokům tak bude především v povaze dané platby. Zatímco úroky jsou závislé na čerpání finančních prostředků a jsou pojmovým znakem smlouvy o úvěru, bude poplatek za rezervaci, byť určen v procentní sazbě za určité období, úplata za závazek poskytnout dohodnuté úvěrové prostředky.²³

Při výkladu o tomto ustanovení je nutné zmínit, že po novelizaci živnostenského zákona a zavedení jedné volné živnosti s předmětem podnikání stanoveným jako „Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona“, došlo k vcelku podstatné změně situace. Okruh osob, které budou mít jako předmět podnikání také poskytování úvěrů se tím rozšířil, neboť se do dané množiny vejdu všechny subjekty, které provozují nějakou volnou živnost.

Dle § 263 odst. 1 ObchZ se jedná o kogentní ustanovení, a proto se od něj ve smlouvě strany nemohou odchýlit, ani jej vyloučit. Dle jednoho názoru kogentnost tohoto ustanovení lze považovat za závaznost sledující pouze ochranu dlužníka, a proto i neplatnost stanovenou na jeho ochranu. Vzhledem k tomu by se jednalo o tzv. neplatnost relativní, k níž by se přihlíželo jen tehdy, pokud by se jí dlužník dovolal (§ 267 odst. 1).²⁴ Dle jiného názoru vyjádřeného již v roce 1998 S. Plívou se však jedná o ustanovení poskytující ochranu nikoli pouze dlužníkovi, a proto se nebude jednat o neplatnost relativní, ale příslušné ustanovení smlouvy bude absolutně neplatné pro rozpor se zákonem dle § 39 ObčZ.²⁵ Přikláním se k prvému názoru, který je většinově zastáván také v odborné literatuře.

²³ ve smlouvách označováno jako „Commitment fee“

²⁴ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.; dále také

DĚDIČ, J. a kol. Obchodní zákoník : Komentář. Praha : Prospektrum, 1997.

²⁵ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 12

9.4. Určení částky, která má být poskytnuta a způsob čerpání

Obchodní zákoník formuluje v § 497 smlouvu o úvěru jako poskytnutí prostředků do určité výše. Výše úvěru bude zpravidla ve smlouvě sjednána ve formě určitého limitu, který vyjadřuje maximální výši, do které může dlužník úvěr čerpat. Požadavku, aby závazek věřitele byl kvalifikován jako závazek poskytnout peněžní prostředky „do určité částky“, bude vyhotovovat i smluvní ujednání, podle něhož se věřitel zaváže úvěr poskytnout přímo jako určitou částku (nikoli jako limit).²⁶

Zákon nijak nespecifikuje formu žádosti o čerpání. Z toho vyplývá, že může jít také o úkon provedený neformálně, s tím, že v případě sporu bude na dlužníkovi, aby prokázal, že byl daný požadavek věřiteli došel řádně a včas. U složitějších úvěrů bývá pravidlem, že v žádosti o čerpání dlužník deklaruje splnění tzv. odkládacích podmínek (v angličtině: „conditions precedent“), což jsou ve smlouvě stanovené skutečnosti, jejichž splnění věřitel bude požadovat pro uvolnění sjednaného úvěru. Typicky se bude jednat o zřízení zajišťovacích nástrojů, atd.²⁷

Poskytnutí prostředků věřitelem může mít různou podobu, jež bude závislá především na druhu úvěru. U menších úvěrů tak bude připadat v úvahu bezhotovostní převod finančních prostředků na účet dlužníka, popř. výplata peněz v hotovosti. U větších úvěrů a u úvěrů, kde je omezeno použití finančních prostředků, bude v úvahu přicházet především způsob realizace, kdy věřitel platí z úvěru věřitelům dlužníka, většinou bezhotovostním způsobem převodem na jejich účet. Věřitel si tak ponechá kontrolu nad čerpáním úvěru. Úvěr je možno čerpat také konkludentně, tj. v případě kdy úvěrující poskytne úvěrovanému na základě smlouvy o úvěru peněžní prostředky a ten s nimi dále disponuje, aniž by ve vztahu k poskytovateli projevil nesouhlas s jejich vyplacením či převodem.²⁸

²⁶ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. str. 1079

²⁷ KOBLIHA, I., KALFUS, J., KROFTA, J. a kol. Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem. 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2006. str. 1244

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.6.2006, sp. zn. 29 Odo 1595/2005

Specifickým případem poskytnutí úvěru na základě smlouvy o běžném účtu jsou bankou prováděné příkazy k platbám do určité částky, i když majitel účtu nemá potřebné prostředky na účtu (§ 711), tzv. kontokorent. Při obvyklém úvěru poskytuje banka smluvené peněžní prostředky dlužníku k jeho užití. Při kontokorentním úvěru má dlužník právo, aby z jeho běžného účtu byly prováděny platby i tehdy, nejsou-li kryty jeho vlastními prostředky. Jde tedy v podstatě o to, že je majiteli účtu povolen na účet dohodnutý debet. Čerpání pak probíhá podle toho, jaký je stav účtu. To znamená, že pokud je účet v kreditu, úvěr čerpán není a teprve pokud se účet dostává do debetu, je úvěr čerpán. Jakmile na účet přicházejí platby nebo vklady, je pak tímto způsobem úvěr splácen. Je obvyklé, že kontokorentní úvěr se povoluje na určité období, a může tedy dojít i k tomu, že připsanými platbami je úvěr splácen a následně čerpáním účtu do debetu je opětovně čerpán tentýž kontokorentní úvěr. To se může opakovat mnohokrát dokola. K závěru období musí být účet vyrovnán. Čerpání úvěru tedy neprobíhá tím, že by banka na běžný účet připisovala peněžité prostředky ze svých zdrojů, ale ze svých zdrojů pak hradí až debetní platby.²⁹

Zatímco u klasických úvěrů je limit úvěru dán a případné splacení části úvěru nemá vliv na tento limit, u revolvingových úvěrů je tomu právě naopak. Tyto úvěry, vyskytující se především u korporátní klientely bank, umožňují opakované čerpání a splacení stále toho samého úvěru. V případě vyčerpání celé částky úvěru je možno při splacení jakékoli splátky splacenou sumu opětovně vyčerpat. Revolvingový úvěr má tyto charakteristické vlastnosti: přesně stanovená doba trvání, pro celou dobu tohoto trvání je stanovena nepřekročitelná výše úvěru, není stanoven pevný splátkový kalendář, lze jej splácet a čerpat průběžně po celou dobu trvání, aktuální částka, kterou lze čerpat, se mění v závislosti na čerpání a splacení.³⁰

9.5. Závazek vrátit poskytnuté peněžní prostředky

Dlužník je povinen vrátit poskytnuté peněžní prostředky ve sjednané lhůtě, jinak do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o jejich vrácení věřitelem požádán. Přestože stanovení lhůty pro navrácení peněžních prostředků poskytnutých věřitelem dlužníkovi

²⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8.2.2000, sp. zn. 5 Cmo 512/99

³⁰ PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009. str. 96

není podstatnou částí smlouvy o úvěru, je obvyklé, že ve smlouvě je tato lhůta určena. Je to prvek předvídatelnosti, který zabraňuje nepříznivé situaci pro dlužníka, kde zejména u vyšších částek by nemuselo být jednoduché poskytnutý úvěr vrátit v zákonné měsíční lhůtě. Ve většině případů také nebývá doba vrácení úvěru stanovena pro celý úvěr najednou, ale dlužník je povinen poskytnuté peněžní prostředky vrátit ve splátkách, pro něž jsou stanoveny samostatné lhůty.

V § 503 odst. 3 je upraveno právo dlužníka vrátit poskytnuté peněžní prostředky předčasně. Jedná se však o dispozitivní úpravu, a tak může být smluvním ujednáním toto právo vyloučeno. Pokud je toto právo dlužníkovi ponecháno, není výjimkou, že je omezeno pro něj určitými nepříznivými důsledky (viz pojednání o úrocích níže).

9.6. Závazek zaplatit úroky, včetně „bezúročného úvěru“

Platit úroky z poskytnutých finančních prostředků patří k pojmovým znakům úvěru a závazek k placení úvěru pak k podstatným částem smlouvy o úvěru. Závazek k placení úvěru přitom musí být ve smlouvě obsažen, jinak by se nejednalo o smlouvu podle § 497 a násl. ObchZ a to bez ohledu jak je smlouva nazvána. Ustanovení § 502 ObchZ, které podpůrně určuje pravidlo pro výši úroků je možno aplikovat jen v případě, že smlouva obsahuje závazek úroky platit, ale už nikoli jejich výši.³¹

Pokud by si strany sjednaly „smlouvu o úvěru“, která by však byla bezúročná, nejednalo by se o smlouvu o úvěru podle obchodního zákoníku. Mohlo by se jednat o smlouvu o půjčce podle občanského zákoníku, avšak mezi ní a smlouvou o úvěru existují podstatné rozdíly, jimiž jsem se zabýval výše, a proto jsem toho názoru, že se jedná o nepojmenovanou smlouvu, jejíž uzavření je umožněno jak v občanském zákoníku (§ 51), tak v zákoníku obchodním (§ 269 odst. 2). Pokud strany nepodřídí takto uzavřenou smlouvu pod režim obchodního zákoníku svojí volbou učiněnou podle § 262 ObchZ, budou se vztahy z ní řídit dle občanského zákoníku. Použití § 261 ObchZ

³¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14.4.1994, sp. zn. 5 Cmo 27/94

nepřipadá v úvahu z toho důvodu, že bezúročné poskytnutí peněz nelze považovat za podnikatelskou činnost.³²

Povinnost dlužníka platit úroky je podmíněna tím, že věřitel na základě smlouvy o úvěru peněžní prostředky skutečně poskytl. Tím se rozumí buď výplata v hotovosti nebo převod na účet dlužníka nebo převod na účet třetí osoby, která je věřitelem dlužníka. Pokud k poskytnutí peněžních prostředků věřitelem nedošlo, nemá věřitel nárok na zaplacení úroků. Jelikož se jedná o dispozitivní úpravu, je otázkou, zda si lze smluvit jinou dobu, od které je dlužník povinen platit úroky. Pokud by byla tato doba nastavena před poskytnutím finančních prostředků, jednalo by se vlastně o jakousi úplatu za rezervaci finančních prostředků, resp. za sjednání závazku věřitele poskytnout úvěr. Tato úplata je upravena v § 499 ObchZ a pokud by nebyly splněny podmínky tohoto kogentního ustanovení pro její sjednání, šlo by obcházení zákona neplatné dle § 39 ObčZ. O opačný případ by šlo v případě, kdy by doba poskytnutí úvěru a nabíhání úroku z něj nebyly totožné, resp. úrok by přirůstal od pozdějšího data. Jednalo by se tak minimálně částečně o bezúročné poskytnutí finančních prostředků, a tudíž by daná smlouva nesplňovala podstatné části smlouvy o úvěru.

Pro určení výše úroků jsou podle znění § 502 odstavce 1 rozhodující tři kritéria: dohoda dlužníka a věřitele, výše stanovená jako nejvýše přípustná zákonem nebo na základě zákona a výše obvyklá. Česká národní banka byla podle § 23 odst. 2 ČNBZ oprávněna svým opatřením stanovit maximální úrokové sazby z úvěrů poskytovaných bankami. Takovéto opatření však nikdy nebylo vydáno a po novelizaci zákona o České národní bance zákonem č. 442/2000 Sb. již takové právo Česká národní banka nemá. Z toho plyne, že možnost dohody stran o výši úroků je do jisté míry neomezená. Jestliže by však byly dohodnuty úroky zcela mimořádně vysoké, bude soud dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR „primárně posuzovat platnost takového ujednání z hlediska § 39 ObčZ a teprve následně bude zvažovat soulad či rozpor uplatnění nároků na úrok z kritérií uvedenými v § 3 odst.1 ObčZ, resp. § 265 ObchZ. Rozpor s dobrými mravy, či zásadami poctivého obchodního styku nemůže spočívat výlučně v ujednání o výši úroku, neboť takové ujednání by pak stěží mohlo být vůbec platné ve smyslu ustanovení § 39 ObčZ. Případný rozpor tak bude dán až na základě jednotlivých skutkových

³² Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14.4.1994, sp. zn. 5 Cmo 27/94

okolností, jež nastaly dodatečně po uzavření ujednání a které v celkovém souhrnu umožňují náhled soudu na uplatnění nároku vzniklého z obecně akceptovatelného ujednání o výši úroku. mohlo by jejich požadování věřitelem být omezeno § 265, podle něhož obecně výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany.³³ Přestože se takto Nejvyšší soud vyjádřil ohledně úroků z prodlení, je jeho závěr dle mého názoru aplikovatelný obecně, a to včetně úpravy komerčních úroků. Odpověď na otázku, jakou výši úroků považuje Nejvyšší soud za nepřiměřenou a tedy odporujícím dobrým mravům, byla částečně dána v jeho rozsudku ze dne 15.12.2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004. V tomto rozhodnutí dovolací soud dospěl k závěru, že za takovou nepřiměřenou a tedy odporující dobrým mravům je zpravidla považována taková výše úroků, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček.³⁴

V bankovní praxi jsou úroky zpravidla určeny sazbami, které jsou vyhlašovány bankou a její klienti mají na výběr, zda na dané podmínky přistoupí, či nikoliv. Sazby mohou mít v zásadě dvě hlavní konstrukce. Tou první jsou úroky fixní, které jsou stanoveny při podpisu smlouvy a dále se nemění. Druhou možností jsou úroky variabilní. Takto konstruované úroky mívají obvykle dva komponenty, a to základní referenční sazbu a marži banky. Za referenční sazbu mohou sloužit ukazatele, které stojí mimo banku – např. jedna ze sazeb vyhlašovaných Českou národní bankou (nejčastěji se jedná o sazbu diskontní, za kterou jsou poskytovány úvěry komerčním bankám a státu Českou národní bankou) nebo sazby na mezibankovních trzích, např. v Londýně, kde je pravidelně vyhlašována úroková sazba LIBOR (LONDON INTER-BANK OFFERED RATE) nebo v Praze, kde je vyhlašována úroková sazba PRIBOR (PRAGUE INTER-BANK OFFERED RATE). Může se však jednat i o základ, který si stanoví sama banka. První případ stanovení variabilní sazby nepochybně vyhovuje požadavku zákona, že ve smlouvě stačí dostatečně určitě dohodnout způsob stanovení úroků.³⁵ V případě, kdy si referenční sazbu stanoví sama banka je tento postup také

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.6.2008, sp. zn. 22 Cdo 3010/2007 publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 2009, č.3

³⁴ v daném případě se jednalo o výši 60 % p.a.

³⁵ KOBLIHA, I., KALFUS, J., KROFTA, J. a kol. Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem. 1. vyd.Praha : Linde Praha a.s., 2006. str.1247

možný, ovšem jen za splnění určitých podmínek. V tomto případě je nutné aby všechna kritéria, od kterých se odvíjí sazba určená bankou byla objektivní, tj. nezávislá pouze na vůli některé ze smluvních stran. Pokud by takováto podmínka nebyla splněna, Nejvyšší soud uzavírá „...není-li ale splněn předpoklad, podle něhož je způsob určení výše úrokové sazby vázán na objektivní (na vůli banky nezávislá) kritéria, tento závěr se neuplatní. V takovém případě je pro změnu původně určené výše úroků nezbytná změna smlouvy, ke které může dojít pouze v důsledku shodného projevu vůle smluvních stran.“³⁶ Marže banky pak vyjadřuje ocenění bonity klienta a riziko banky podstupované poskytnutím úvěru, tj. riziko, že dlužník nebude schopen své závazky řádně plnit.

Obchodní zákoník podpůrně stanoví úpravu úroků pro případ, že se věřitel a dlužník na výši úroků ve smlouvě nedohodnou. Tato výše není nikde stanovena fixně, ve formě konkrétního čísla nebo metody výpočtu, ale je závislá na tom, jaké úroky obvykle požadují banky v místě sídla dlužníka a v době uzavření smlouvy za úvěry jimi poskytované. Je zde nutno vyložit pojem „sídlo“. Z logiky věci je zřejmé, že místem sídla dlužníka nelze rozumět pouze obec, ve které má dlužník sídlo, neboť při takovém výkladu by nebylo možno sazbu určit za situace, kdy v místě sídla dlužníka žádná banka není, nehledě ani na to, že fyzické osoby sídlo vůbec nemají.³⁷ V této souvislosti je třeba upozornit, že nic nebrání ani tomu, aby si u českých bank sjednaly úvěry zahraniční subjekty a v takovém případě by při doslovném výkladu pojmu sídlo byly základem pro určení výše úroku z prodlení sazby zahraničních bank, což nepochybně odporuje účelu sledovanému posuzovaným ustanovením. Pojem „sídlo“ je proto zcela nepochybně třeba chápat širěji než je zákonná definice tohoto pojmu vyjádřená v § 19c ObčZ. Dle mého názoru tak bude, i vzhledem k velikosti České republiky, nejracionálnější, když bude pojem sídlo chápat tak, že jde o celé území České republiky. Soudy dále mají prostor pro své uvážení, neboť z textu zákona nelze dovodit, zda je v případě existence více bank, jejichž úrokové sazby se liší, třeba vycházet z aritmetického průměru jejich sazeb anebo z průměru váženého, popřípadě čemu

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.5.2006, sp. zn. 29 Odo 1000/2004

³⁷ U podnikatele, který je fyzickou osobou, bude rozhodující místo jeho podnikání (§ 2 odst. 3) a u fyzické osoby, která není podnikatelem, pak místo jejího bydliště.

přikládat rozhodující váhu při použití průměru váženého.³⁸ Není asi třeba dodávat, že je vždy třeba posuzovat úvěry stejných charakteristik.

V obchodním zákoníku není stanoveno, dokdy povinnost dlužníka platit úroky trvá. Není pochyb o tom, že tato doba může být dojednána ve smlouvě o úvěru. Ohledně případné bezúročnosti však platí stejné omezení jako pro otázku „od kdy je třeba platit úroky“ popsanou výše. Dle literatury je však dovoleno si smluvně určit, že se úroky budou platit jen do splatnosti úvěru, bez ohledu na to, zda ke splacení skutečně dojde či nikoliv. Taková dohoda není v rozporu s požadavkem § 497, aby se dlužník zavázal zaplatit z poskytnutých peněžních prostředků úroky.³⁹

Pokud bude smluvní úprava zcela chybět, tak se i přes absenci zákonné úpravy z charakteru smlouvy o úvěru dovozuje, že úroky se platí až do skutečného splacení jistiny, resp. jednotlivých splátek.⁴⁰ A to bez ohledu na to, zda se tak stane řádně a včas nebo až v prodlení. Úrok z úvěru je vlastně cena (úplata) za užívání poskytnutých peněžních prostředků, a proto má dlužník zásadně platit tento úrok za skutečnou dobu užívání.

Splatnost úroků je podpůrně stanovena tak, že závazek platit úroky je splatný spolu se závazkem vrátit použité peněžní prostředky. Jestliže je lhůta pro vrácení jistiny delší než rok, jsou úroky splatné koncem každého kalendářního roku. Při konečném splacení úvěru je pak splatná ta část úroků, která odpovídá době od konce předchozího kalendářního roku do zaplacení. Mají-li být poskytnuté peněžní prostředky vráceny ve splátkách, jsou v den splatnosti každé splátky splatné i úroky z této splátky.

Pokud dojde k předčasnému vrácení úvěru, je dlužník povinen platit jen za dobu od poskytnutí do vrácení peněžních prostředků. Jelikož ale vrácením úvěru věřitel přichází o zisk, který mu měl v budoucnu ze smlouvy o úvěru plynout a se kterým počítal, bývají zejména ve smlouvách, kde věřitel má silnější vyjednávací pozici,

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.3.2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005

³⁹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. str. 1086;

Stejně pak také PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str.9

⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.3.1995, sp. zn. 5 Cmo 304/94

spojeny s předčasným vrácením pro dlužníka určité nepříznivé důsledky. Mezi ně může patřit povinnost platit úroky nejen do doby vrácení úvěru, ale v určitém rozsahu až do doby, kdy by měl být úvěr podle smlouvy původně vrácen. Bude věcí posouzení konkrétního případu, zda výkon práva na úroky i po vrácení úvěru nebude posuzován jako odporující zásadám poctivého obchodního styku, a tedy nepožívající právní ochrany (§ 265 obch. zák.).

Přestože smlouva o úvěru vznikne platně i bez určené výše komerčních úroků, je celkem obvyklé, že tato část smluvních ujednání ve smlouvě nechybí. Co se týká výše, je samozřejmě nutné říci i pro úrokové období, a tak bude i to ve smlouvě obvykle ujednáno. Pokud by však chybělo nebo nebylo jasně určeno, k jakému období se vztahuje sjednaná výše úroků, zákon stanoví podpůrné pravidlo, že se jedná o roční období. V bankovní praxi toto činí 360 dní.

9.7. Prodlení a úroky z prodlení

Úvěrová smlouva je absolutním obchodem, a proto se u ní vždy uplatní obchodní úprava úroků z prodlení (§ 369 ObchZ). Ta stejně jako úprava v občanském zákoníku (§ 517 odst. 2) definuje úroky z prodlení jako sankci za prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části. Obchodní úprava dovoluje a vlastně také počítá s tím, že sazba těchto úroků bude mezi stranami upravena smluvně. Maximální výši těchto úroků obchodní zákoník ani jiné předpisy nestanoví, jejich případnou nepřiměřenost a tudíž neplatnost bude třeba posoudit stejně jako v případě komerčních úroků (viz výše). Účastník obchodněprávního vztahu nesmí při prosazování svých zájmů překročit meze, které vyplývají ze zásad poctivého obchodního styku, nesmí zneužít práv, která mu podle zákona, resp. na základě zákona vznikla. Při určení nepřiměřenosti výše sjednaných a vymáhaných úroků z prodlení je třeba se též zabývat jak důvody, které ke sjednání konkrétní výše úroku z prodlení vedly a okolnostmi, které je provázely, tak důvody nesplnění zajištěného závazku, popřípadě i dopady přiznání sjednaného úroku z prodlení na osobu, vůči níž je uplatňován.⁴¹ Pokud nejsou úroky určeny smluvně, jsou určeny podle předpisů práva občanského a tedy podle vládního

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.2.2003, sp. zn. 32 Odo 400/2002

nařízení č. 142/1994 Sb., které stanoví, že výše úroků z prodlení odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou zvýšené o sedm procentních bodů. V každém kalendářním pololetí, v němž trvá prodlení dlužníka, je výše úroků z prodlení závislá na výši repo sazby stanovené Českou národní bankou a platné pro první den příslušného kalendářního pololetí. Nařízením vlády č. 33/2010 se s účinností od 1.7.2010 toto ustanovení mění tak, že výše úroků z prodlení se stanoví jednorázově pro celou dobu prodlení. A to tak, že výše úroku z prodlení odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro poslední den kalendářního pololetí, které předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o sedm procentních bodů.

Vzhledem k tomu, že úroky z prodlení a úroky dle smlouvy o úvěru mají jinou funkci a zákon v žádném ustanovení nevylučuje jejich existenci vedle sebe, jsem toho názoru, že při prodlení je dlužník povinen platit jak úroky dle §497 a násl. ObchZ, tak úroky z prodlení dle § 369 ObchZ. Zatímco úroky jsou cenou za poskytnuté peněžní prostředky a dlužník je povinen je platit z dosud nesplacené části úvěru, jsou úroky z prodlení sankcí za nesplnění povinnosti vrátit úvěr řádně a včas. Pro tuto koexistenci je nerozhodné, zda úroky budou upraveny ve smlouvě a úprava úroků z prodlení bude ponechána na obchodním zákoníku, nebo budou oba typy úroků samostatně upraveny ve smlouvě. Tento závěr lze podpořit argumentem založeném na situaci, kdy komerční úrok bude vyšší než případný úrok z prodlení. Vzhledem k úpravě zákonné výše úroků z prodlení se takováto hranice bude pohybovat okolo 8 až 10 % p.a.⁴² Výši komerčních úroků, která by tuto hranici přesahovala, by bylo nutno posuzovat vzhledem k charakteristice daného úvěru. Dle mého ji však zcela jistě nelze považovat za neplatnou z důvodu, že odporuje dobrým mravům. Při prodlení s úvěrem s takto sjednanou úrokovou mírou by v případě zákazu koexistence komerčních úroků a úroků z prodlení došlo k absurdní situaci, kdy by se dlužník v prodlení ocitl ve výhodnější situaci, než dlužník řádně a včas plnící své závazky.

Otázkou bude situace, kdy bude pro případ prodlení ve smlouvě určeno, že je dlužník povinen platit namísto úroků, které byl povinen platit v době před prodlením,

⁴² 2T repo sazba vyhlášená ČNB platná od prosince 2009 činí 1,00 %, celkem by tedy úrok z prodlení počítaný v tomto období činil 8,00 %

úroky vyšší v době, kdy je v prodlení. V konkrétním případě pak bude záležet na formulaci příslušného ustanovení smlouvy o úvěru. Ze smlouvy bude nutné dovodit, zda si strany zvýšené úroky v případě prodlení dohodly jako souhrn úroků z úvěru a úroků z prodlení, nebo jako úroky z prodlení vedle úroků z úvěru, anebo jako úroky z prodlení místo úroků z úvěru. Jeden názor vyslovuje myšlenku, že v případě absence jinak projevené vůle smluvních stran by bylo třeba vycházet z toho, že ujednání o zvýšených úrocích v případě prodlení s vrácením úvěru znamená, že věřitel má právo pouze na tyto zvýšené úroky, které zahrnují jak úroky z úvěru, tak úroky z prodlení.⁴³ Tento názor zřejmě vychází z toho, že se v tomto případě bude jednat o jakýsi součet úroků komerčních a úroků z prodlení. Toto řešení však považuji za nešťastné, neboť nerespektuje rozdílnou povahu obou typů úroků co do jejich podstaty a právní úpravy. Druhým řešením této otázky však může být také závěr, že i přes určení zvýšených úroků určených jako komerční v době prodlení má věřitel právo na úroky z prodlení. Tento pohled dovozují z principu smluvní svobody, neboť nikde není řečeno, že se komerční úrok v průběhu doby poskytnutí finančních prostředků nemůže měnit. Spíše naopak je určitá variabilita úvěrové míry obvyklá. Pro strany pak neexistuje legislativní zákaz si stanovit pro dobu prodlení vyšší komerční úrok, který by reflektoval právě delší dobu „poskytnutí“ finančních prostředků dlužníkovi věřitelem a plnil by tak funkci nikoli sankční, ale pouze zvýšenou cenu peněz, která by reflektovala rozdílné aspekty tohoto delšího ponechání finančních prostředků dlužníkem. Mezi takovéto důvody lze uvést právě delší dobu financování, ale také větší rizikovost úvěru, který je v době prodlení vlastně poskytnut dlužníkovi se sníženou schopností splácet své závazky. Pokud bychom dali zapravdu tomuto druhému pohledu, bylo by možné v případě prodlení dlužníka požadovat také úroky z prodlení i přes zvýšenou výši komerčních úroků stanovenou pro případ prodlení.

Věřitel má právo požadovat po dlužníkovi úroky z prodlení především z jistiny, tj. z finančních prostředků, které dlužníkovi na základě smlouvy o úvěru poskytl. Co se týče úroků z prodlení z komerčních úroků, je tato otázka v odborné veřejnosti stále sporná, a to i přes víceméně konzistentní judikaturu Nejvyššího soudu ČR.

⁴³ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 12

V rozsudku ze dne 4. března 2002, sp. zn. 33 Odo 47/2002, Nejvyšší soud na dané téma uvedl, že: "Nesplacení smluvních úroků v dohodnuté lhůtě opravňuje věřitele vymáhat po dlužníkovi úrok z prodlení, neboť nesplacené smluvní úroky se stávají dluhem, a podle § 517 obč. zák. může věřitel po dlužníkovi požadovat vedle plnění i úrok z prodlení. Proto je možno požadovat úrok z prodlení z nezaplacených smluvených úroků." Od tohoto rozhodnutí se ale po dvou letech odvrátil a v rozhodnutí velkého senátu obchodního kolegia ze dne 24.3.2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002 postavil svou argumentaci na rozlišení hlavního a vedlejšího peněžitého závazkového vztahu. Jestliže kauza směřuje přímo k zaplacení, jedná se o hlavní závazkový vztah. Vedlejším závazkovým vztahem je vztah úrokový, který vzniká pouze, když existuje mezi účastníky vztah hlavní. Úroky a úroky z prodlení jsou podle § 121 odst. 3 občanského zákoníku příslušenstvím pohledávky. Nejvyšší soud ČR výslovně dovedl toto: "tím, že včas nesplatí úroky z jistiny, se dlužník dostává do prodlení s plněním příslušenství, nikoli do prodlení s plněním vlastního dluhu (jistiny). Právo požadovat po dlužníku příslušenství z příslušenství (zde úroky z prodlení ze smluvených úroků) pak věřitel nemá proto, že ani občanský, ani obchodní zákoník mu tuto možnost nepřiznávají. Jinak řečeno, ani občanský, ani obchodní zákoník nezakotvují majetkové sankce pro případ prodlení s placením příslušenství pohledávky." Tento závěr je i nadále v judikatuře Nejvyššího soudu ČR uplatňován a rozvíjen.

Tento názor však není odbornou veřejností příliš sdílen.⁴⁴ Stejně tak já nemohu říci, že s judikovaným rozhodnutím zcela souhlasím a to především z následujících důvodů.

Ustanovení § 497 obchodního zákoníku určuje: "Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky." Jak jsem již rozebral výše, je placení úroků dlužníkem přímo pojmovým znakem smlouvy o úvěru a není možné ji uzavřít bezúročně. Dlužník splácí věřiteli nejen poskytnutou částku (jistinu), ale i řádné úroky z ní. Zatímco u jistiny se tedy jedná o pouhé vrácení, jsou to právě úroky, které ve smlouvě o úvěru představují úplatu či odměnu. Už z tohoto

⁴⁴ např. VYMAZAL, L. K zákazu úročení příslušenství. Právní rádce, 2008, č. 3

hlediska a povahy komerčních úvěrů lze dle mého vidět problémovost jejich zařazení mezi příslušenství. Pokud tedy budeme vidět poskytnutí úvěru jako formu poskytnutí určité služby, jsou úroky cenou za tuto službu, bez ohledu na to, že se jedná o cenu specifickou. Takové pojetí respektuje též judikatura Evropského soudního dvora. Například ve věci Dietzinger,⁴⁵ kde byla posuzována působnost směrnice Rady č. 85/577/EHS o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory, Evropský soudní dvůr uvedl, že "poskytnutí úvěru je nepochybně službou, na niž je třeba směrnici vztáhnout". Poskytnutí úvěru je proto třeba posuzovat jako službu ve smyslu komunitárního práva, řádný úrok pak logicky funguje jako úplata za tuto službu (tj. za službu věřitele spočívající v poskytnutí peněžních prostředků). Z tohoto hlediska by se tedy v případě platby za službu (tj. platbou za službu jsou zde úroky, neboť jistinu dlužník věřiteli vrací ve stejné výši, a nejde proto o platbu za službu) nejednalo "materiálně" o příslušenství.⁴⁶ Ve své podstatě nemá smlouva o úvěru daleko ke smlouvám, jejichž předmět je úplatné dočasné poskytnutí nebo přenechání věci. Zde taktéž dochází při ukončení právního vztahu k vrácení poskytnuté věci a zaplacení úplaty. Tak, jako nepovažujeme nájemné za plnění, na které by nebylo možno uplatnit úroky z prodlení, neměl by být tento pohled uplatňován vůči komerčním úrokům.

Tím, že bychom při prodlení s placením komerčních úroků přistoupili na stanovisko, že není možno požadovat úroky z prodlení a tudíž nijak sankcionovat neplnění právních povinností dlužníka, bychom se pro praxi vystavili nežádoucím situacím. Bez zvláštního ustanovení smlouvy o úvěru by tak dlužníka nic nenutilo platit úroky. Vezměme si jako příklad jednoduchou smlouvu o úvěru, která kromě podstatných částí tohoto smluvního typu nebude obsahovat žádná zvláštní ustanovení. § 330 odst. 2 obch. zák. stanoví právní domněnku, že splátky peněžitého závazku se nejdříve započtou na úroky a teprve poté na jistinu. Toto ustanovení do jisté míry tak chrání věřitele před tím, aby byla splacena jistina před úroky. Je to však jen do jisté míry, protože toto ustanovení nechává na dlužníkovi, aby si určil, na jakou část jeho závazku vůči věřiteli se má plnění započíst. Nic mu tak nebrání, aby určil, že plnění se má započíst na jistinu a samotný úrok neplnil. Úroky z jistiny by se tak postupně

⁴⁵ Rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 17. 3. 1998, C-45/96, ve věci Bayerische Hypotheken- und Wechselbank AG v. Edgar Dietzinger (viz: <http://curia.europa.eu/>)

⁴⁶ VYMAZAL, L. K zákazu úročení příslušenství. Právní rádce, 2008, č. 3

snižovaly až by po splacení jistiny nepřibývaly vůbec. Nutno také podotknout, že v případě plnění jistiny ve splátkách se tyto splátky skládají jak z úroků, tak z plnění jistiny. Při splacení jen jistiny by tak došlo k jejímu splacení dříve než při „řádném“ splacení jistiny a komerčních úroků. Co je však zásadní, je fakt, že by se podle Nejvyšším soudem zastávaného názoru věřitel dostal do ztížené situace. A to tím, že by komerční úroky přestaly nabíhat a úroky z prodlení by nepřirůstaly. Věřitel by tak byl odkázán na vůli dlužníka, který by mohl úroky splatit kdykoli v budoucnu bez jakékoli sankce. Dokonce i kdyby došlo k podání žaloby a úspěchu ve věci samé, by soud úroky z prodlení nebyl oprávněn přisoudit.

Výše zmíněný rozsudek velkého senátu obchodního kolegia NS ČR se také odvolává na zákaz braní úroků z prodlení z komerčních úroků v historických pramenech českého práva; ty však reflektovaly především morálně-mravní aspekty braní úroků z úroků, tedy jejich obsahové, materiální zapovězení (výjimkou budiž původní § 998 obecného zákoníku občanského z roku 1811). V této souvislosti je třeba zdůraznit, že zákonem ze dne 14. 6. 1868 č. 62 ř. z. (který zrušil a nahradil § 998 obecného zákoníku občanského) bylo stanoveno, že "úroky z úroků bylo možno bráti, a to byly-li výslovně vymíněny, dále byly-li splatné úroky zažalovány (z nich ode dne doručení žaloby)". K argumentaci Nejvyššího soudu ČR zapovězením anatocismu podle tradic římského práva nelze než poukázat na zcela jiné společenské, ekonomické a kulturní podmínky, ve kterých se dnes nacházíme. Zatímco římské právo a později též křesťanská ideologie se stavěly proti půjčování peněz na úrok (smluvní), dnešní hospodářství je v nemalé míře právě na úvěrovém obchodu založené a smlouva o úvěru "musí vždy obsahovat závazek zaplatit za poskytnuté peněžní prostředky úroky".⁴⁷

I přes vyslovený zákaz požadovat úroky z prodlení z komerčních úroků rozhodnutí na stejném místě povoluje stranám si ve smlouvě o úvěru dohodnout, že se komerční úroky stanou součástí jistiny a ta se tak bude v případě prodlení dlužníka úročit úrokem z prodlení. Tento postup tak jen technicky úrok připočítá k jistině, ale na tom, že se de facto úročí smluvní úrok, se nic nezmění. Celá věc se tak obejde jen z toho důvodu, aby se vyhovělo určité právní konstrukci.

⁴⁷ VYMAZAL, L. K zakazu úročení příslušenství. Právní rádce, 2008, č. 3

Se znalostí problému a konzistentnosti judikatury Nejvyššího soudu (i přes odpor odborné veřejnosti) tak lze pro případ prodlení dlužníka uvažovat dvě formy řešení. Prvním je konsolidace úroků s jistinou způsobem níže popsaným. Druhým pak je využití jiných smluvních institutů, jež obchodní a občanský zákoník připouští. Jako nejpříjemnější se jeví smluvní pokuta. Ta může podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR existovat jako nárok nezávisle i vedle souběžně nárokovaného zákonného úroku z prodlení.⁴⁸ Právně čistší se mi však jeví využití prvně zmiňované možnosti.

9.8. Konsolidace úroků s jistinou

Konsolidace úroků s jistinou znamená to, že se úroky stanou součástí jistiny. Tato právní konstrukce je v praxi ve značné míře využívána, a to zejména z důvodů zmíněných níže. Výsledkem této operace bude tedy zvýšená jistina a nulové (nebo v jiné nižší než původní výši) splatné úroky. Takto konsolidovat kapitalizované úroky s jistinou lze kupříkladu smluvním ujednáním, které stanoví, že částka odpovídající nesplaceným úrokům přirůstá k jistině. Co se týče období, za které se tato konsolidace provádí, je na stranách, co budou považovat za vhodné – lze konsolidovat každý jednotlivý splatný úrok, nebo určitý počet úroků za předem stanovené období (např. čtvrtletně), nebo smlouva může určovat, že konsolidace nastává až v den splatnosti úvěru. Konsolidace může být upravena jak v samotné úvěrové smlouvě, a to už od začátku, nebo může být smlouva na základě dohody stran změněna až na základě dodatku, a to i po splatnosti předmětného úvěru a tedy již v prodlení dlužníka.

Účel konsolidace spatřuji ve dvojím ohledu. Zaprvé je to odložení splatnosti úroků z úvěru pro dlužníka. Ten tedy na jedné straně nemusí platit úroky z poskytnutých finančních prostředků, ale je to právě za cenu jakéhosi „úvěru v úvěru“ – věřitel vlastně rozšiřuje konsolidací výši čerpání o výši splatných úroků a dlužník tuto možnost tímto okamžikem využívá. Půjčí si tedy na to, aby byl schopen vyrovnat svůj závazek platit úroky z poskytnutého úvěru a nedostal se tak do prodlení.⁴⁹ Typicky bude ujednáno, že takto konsolidovaná jistina bude dále celá úročena úrokem, který byl původně sjednán jen pro prvotní úvěr. Otázkou by pak byla situace, kdy by takové

⁴⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98

⁴⁹ PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha : Linde Praha a.s., 1997. str. 392

ustanovení ve smlouvě chybělo. Jedna možnost řešení by byla taková, že celá jistina by se taktéž úročila smluveným komerčním úrokem (tedy stejně jako by takové ustanovení bylo ve smlouvě). A to z toho důvodu, že by vlastně došlo jen k navýšení částky čerpaného úvěru a nebyl by tedy důvod jeho jednotlivé „části“ pro účely výpočtu úroků oddělovat. K tomu se váže úvaha L.Kopáče o tom, že „Z obsahu smlouvy může vyplynout, že i při úvěrech poskytnutých na dobu delší než jeden rok vzniká nárok na úrok až při vrácení peněžních prostředků, nebo že sice úroky nemají být placeny koncem každého kalendářního roku, avšak jejich splatnost se projeví v tom, že od počátku následujícího kalendářního roku se zahrnují do dlužné částky a platí se z nich úroky jako za poskytnuté peněžní prostředky.“⁵⁰ Dle druhého možného řešení by ovšem právě toto oddělení proběhlo. A to v případě, že by komerční úroky ve smlouvě byly vztaženy pouze k původnímu úvěru. V tomto případě by se úroky z konsolidovaných úroků stanovily dle § 502 ObchZ. Z toho důvodu, že se jedná o smluvní jednání plně využívající smluvní svobodu stran a toto jednání není v zákoně upraveno, zřejmě nelze bez konkrétního zkoumání konkrétní smlouvy dojít ke zcela jasnému závěru.

Druhým účelem konsolidace úroků a jistiny bude právě výše zmíněná obrana věřitele proti prodlení dlužníka. Jak již je výše popsáno, soudy ve své rozhodovací činnosti odmítají přiznávat úroky z prodlení z komerčních úroků a tím pádem se věřitel může dostat do velmi nevýhodné pozice vůči dlužníkovi. Právě konsolidací lze takovému účinku, a to i dle názoru Nejvyššího soudu, předejít.

9.9. Zajištění

Dlužník se ve smlouvě o úvěru zavazuje poskytnuté prostředky vrátit a zaplatit úroky. Pouze ve výjimečných případech se však věřitel spokojí právě jen s tímto závazkem. Tuto výjimku budou tvořit případy, kdy je bonita a důvěryhodnost dlužníka tak vysoká, že se věřitel spokojí jen se slibem, že v budoucnu dlužník bude platit.

⁵⁰ STUNA, S. a kol.: Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi, Praha : Trizonia, 1992, str. 432. Citace zmíněná (spolu s vysloveným souhlasem) v PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha : Linde Praha a.s.,1997.

Druhou skupinu pak budou tvořit případy, kdy nespornou velkou míru rizika neplacení bude odrážet také vysoká míra úročení daného úvěru.

V naprosté většině zbývajících případů pak bude věřitel po dlužníkovi požadovat nějaké zajištění jeho závazků plynoucí ze smlouvy. Zajišťovací instituty mají za cíl posílit hospodářské, popřípadě i procesní, postavení subjektů oprávněných ze závazkového vztahu (věřitelů), jejich jistotu, že povinnosti subjektů povinných (dlužníků) budou řádně a včas splněny.⁵¹ Zajišťovací vztah má zásadně povahu vztahu akcesorického, což znamená, že přistupuje k platně vzniklému a existujícímu závazku hlavnímu – smlouvě o úvěru.

Zajištění závazku má dvojí funkci, a to funkci zajišťovací a funkci uhrazovací. Základní funkce zajišťovací spočívá v tom, že právo věřitele vůči dlužníkovi prostředky zajištění zabezpečují z hlediska budoucího uspokojení a motivují dlužníka k včasnému plnění jeho závazků. Funkce uhrazovací pak spočívá v tom, že v případě neplnění závazků dlužníkem, dávají zajišťovací prostředky věřiteli možnost jeho právo za stanovených podmínek uspokojit.

Cena zajištění je stanovena v závislosti na druhu zajišťovacího prostředku buď kvalifikovaným soudním znalcem (zejména u nemovitostí, které jsou předmětem zástavní smlouvy), nebo pracovníkem banky (např. hodnocení záruk dle jejich výstavce), popř. se cena zajištění rovná účetní hodnotě předmětu zajištění (např. zásoby, které jsou předmětem smlouvy o zajišťovacím převodu vlastnického práva). Od ceny zajištění je třeba odlišovat jistící hodnotu, což je cena zajištění snižená o určitý koeficient, který zohledňuje míru možného snížení ceny v případě realizace zajišťovacího prostředku bankou za situace neplnění závazků dlužníkem. Tento koeficient je obvykle stanoven vnitřními předpisy banky a závisí na druhu zajišťovacího prostředku, jeho kvalitě, bonitě klienta apod.⁵²

Občanský a obchodní zákoník obsahují celou řadu zajišťovacích institutů, z nichž si strany mohou vybrat pro ně nejvhodnější. Tato práce nemá za cíl rozebírat

⁵¹ PLÍVA, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2006.

⁵² MAREK, K. Smlouva o úvěru. Bulletin advokacie, 2005, č. 11-12, str. 29-32

jednotlivé druhy zajištění. Přesto z hlediska využití nad jiné zajišťovací prostředky vyčnívá zástavní právo, a proto považují za nutné se o něm, byť jen ve stručnosti, zmínit.

Stranami zástavního práva je zástavní věřitel, zástavní dlužník (vlastník zastavené věci, resp. oprávněný ze zastavené pohledávky) a obligační dlužník (dlužník ze smlouvy o úvěru), přičemž bývá pravidlem, že pokud má obligační dlužník co zastavit, bude zástavní a obligační dlužník jedna a tatáž osoba. Zástavní právo ze zákona zajišťuje jak samotnou pohledávku (jistinu úvěru), tak také její příslušenství, tzn. zejména komerční úroky a úroky z prodlení. Předmětem zástavního práva (zástavou) může být věc movitá nebo nemovitá, podnik nebo jiná věc hromadná, soubor věcí, pohledávka nebo jiné majetkové právo, pokud to jeho povaha připouští, byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona, obchodní podíl, cenný papír nebo předmět průmyslového vlastnictví. V praxi se při zajišťování úvěrových smluv nejčastěji zastavují nemovitosti, a to vzhledem k jejich trvalému charakteru a poměrně stabilní ceně. Dále pak mezi časté zástavy patří pohledávky (např. z účtů, nebo z pojištění), obchodní podíl (§ 117a ObchZ) nebo podnik. Smlouvu, kterou se zástavní právo zřizuje, je nutné uzavřít písemně. V určitých případech pak pouze písemná forma nepostačuje a zástavní smlouva musí být sepsána ve formě notářského zápisu.

Uzavřením zástavní smlouvy však zástavní právo bez dalšího vzniká jen u zástavního práva k pohledávce (§ 159 ObčZ). V ostatních případech je smlouva jen titulem, ke kterému musí přistoupit další právní skutečnost, tzv. modus. U nemovitostí (s výjimkou těch nemovitostí, které se do katastru nezapisují), to bude zápis zástavního práva do katastru nemovitostí, u movitých věcí pak jejich odevzdání zástavnímu věřiteli. Bez odevzdání věřiteli pak zástavní právo k věcem movitým, k věcem nemovitým, jež nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí, k věcem hromadným a k souboru věcí vzniká až zápisem zástavního práva do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou České republiky.

Občanský zákoník obsahuje úpravu zakázaných ustanovení v zástavní smlouvě mezi něž patří také zákaz tzv. propadné zástavy. Uspokojení práva věřitele ze

zástavního práva se totiž dle obecné úpravy obsažené v občanském zákoníku⁵³ může uskutečnit pouze zpeněžením zástavy ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy. Je-li zástavou pohledávka, je poddlužník povinen slnit svůj dluh po její splatnosti zástavnímu věřiteli.

9.10. Úvěrové podmínky a jejich změny

V praxi uzavírají úvěrovou smlouvu nejčastěji banky. Tyto tak činí v tisících případech a z hlediska přehlednosti se z naprosté většiny jedná o tzv. adhezní smlouvy, tj. smlouvy, které jsou uzavírané na základě podmínek stanovených jednou ze smluvních stran. Druhá smluvní strana zásadně nemá možnost stanovené podmínky pro konkrétní smlouvu měnit, resp. obsah uzavírané smlouvy podstatněji ovlivnit. Tato smluvní strana tak má v zásadě dvě možnosti. Chce-li smlouvu uzavřít, musí na podmínky dané věřitelem přistoupit. V opačném případě musí od uzavření smlouvy upustit.

Při sjednávání adhezních smluv se, nikoli však výlučně zde, uplatní všeobecné obchodní podmínky. Mají povahu dle ustanovení § 273 Obch. Zák. a jedná se o jednostranný projev vůle věřitele, kterým upravuje problematiku v právních předpisech neupravenou, popřípadě úpravu odchylnou od dispozitivních ustanovení právních předpisů.⁵⁴ Jejich hlavním cílem je vytvořit jednotnou podrobnou úpravu právních vztahů založených těmi smlouvami, ke kterým se obchodní podmínky mají vztahovat, a zjednodušit tak obchodní styk. Obchodní podmínky by tak měly dopomoci k vytvoření jednotné a podrobné úpravy smluv, jejichž součástí se tyto obchodní podmínky (nebo jejich jednotlivá ustanovení) stanou. Aby bylo tohoto cíle dosaženo, nesmí být obchodní podmínky koncipovány jako příliš obecné, neboť v takovém případě je nutno v jednotlivých smlouvách upravovat příliš mnoho podrobností, a ani jako příliš podrobné, neboť pak je často nutné sjednávat v jednotlivých smlouvách úpravu od obchodních podmínek odchylnou.⁵⁵

⁵³ benevolentnější úprava se týká např. realizace zástavního práva k obchodnímu podílu (§ 117a ObchZ) nebo realizace finančního zajištění (§ 323a ObchZ a násl.)

⁵⁴ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 6

⁵⁵ TOBEŠ, Z. Obchodní podmínky v českém a německém právu. Právní rádce, 2005, č.7, str. 21-29

Obchodní zákoník rozlišuje obchodní podmínky dvojího druhu. Za prvé jde o podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi. Zákon blíže necharakterizuje, jaké odborné nebo zájmové organizace má na mysli. Z kontextu však vyplývá, že se jedná o podmínky vypracované pro neurčitý okruh povinných nebo oprávněných subjektů, tzn. jejich zpracovatel je zásadně odbornou institucí, která je odlišná od stran smlouvy. Na základě toho se předpokládá, že tyto podmínky budou mít dobrou odbornou úroveň a že v nich bude sledován určitý obecnější zájem a ne zájem jednotlivých podnikatelů. Takovou povahu budou mít například obchodní podmínky vypracované Českou národní bankou. O těchto podmínkách se předpokládá, že jsou každému podnikateli, který podniká v daném oboru a obchoduje s daným druhem zboží nebo poskytuje určitý druh služeb, známé. Proto stačí prostý odkaz na tyto podmínky. Jestliže některé straně, která jedná o uzavření smlouvy, nejsou všeobecné obchodní podmínky, na které druhá strana uvádí odkaz, známé, má právo požadovat, aby s těmito podmínkami byla seznámena (aby jí bylo umožněno se s nimi seznámit) a je třeba, aby tohoto práva skutečně využila. Pokud se s podmínkami neseznámí a smlouvu uzavře, nebude se moci pak odvolávat na svou neznalost.⁵⁶

Co do využití v praxi jsou však mnohem důležitější dle zákonné definice tzv. jiné obchodní podmínky, někdy také označované jako obchodní podmínky podnikové, či firemní. Jejich časté označení v praxi bank jako „všeobecné obchodní podmínky“ tak není dle zákonného pojmosloví přesné. Jedná se vlastně o zbytkovou kategorii, kam spadají podmínky nesplňující požadavky na všeobecné obchodní podmínky. Jde tak zejména o podmínky, které vypracoval a prosazuje určitý podnikatel nebo určité podnikatelské uskupení, určitá společnost a její dceřiné společnosti apod. Tyto podmínky nemusí být druhé jednající straně známé a zákon ani jejich znalost nepředpokládá. Proto nestačí jen odkaz ve smlouvě. Aby se tyto podmínky staly součástí určité smlouvy, musí být splněna vedle výslovného odkazu ještě další podmínka předpokládaná obchodním zákoníkem, a to buď jejich známost stranám dané smlouvy, nebo musí být tyto obchodní podmínky přiložené k návrhu smlouvy. V konkrétním případě mohou být firemní podmínky, na něž se ve smlouvě odkazuje, známé oběma stranám, např. u dlouhodobých obchodních partnerů, při opakovaných

⁵⁶ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.

dodávkách. Pak postačí, aby smlouva na tyto podmínky jen odkázala, a nemusejí být ke smlouvě přiloženy, ovšem v případě sporu je na straně, která se jejich ustanovení dovolává, aby jejich znalost prokázala. Pokud není splněna podmínka znalosti, musí být obchodní podmínky přiloženy k návrhu smlouvy. V bankovní praxi se tak děje nejčastěji ve formě přílohy ke smlouvě, jinak ale není vyloučeno ani jejich vytištění na rubu listiny, na které je smlouva uzavřena.

Jak již bylo uvedeno výše, obchodní podmínky slouží pro racionalizaci vypracovávání jednotlivých smluv, do kterých jsou tyto obecné a pro daný typ smlouvy stále se opakující ustanovení odkazem dle předchozího odstavce inkorporovány. Součástí smlouvy se tak stávají v tom znění, které bylo účinné v době uzavření smlouvy, v níž na ně bylo odkázáno. Případná změna obchodních podmínek, jak k tomu běžně po určité době dochází, nemá vliv a nemůže mít sama o sobě vliv na dříve uzavřenou smlouvu. Odkazem se ustanovení obchodních podmínek v určitém znění stalo součástí smluvních ujednání, mají stejný charakter jako ujednání obsažená přímo ve smlouvě a lze je tak jako každé jiné smluvní ujednání měnit jen zákonem dovoleným způsobem, tj. dle § 493 obč. zák. jen souhlasem stran, pokud není určeno jinak. Ten může být dán buď výslovně, nebo aktivním konkludentním jednáním. Mlčení nebo nečinnost sama o sobě dle § 44 odst. 1 obč. zák. neznamená přijetí návrhu. A to ani tehdy, pokud druhá strana v oznámení o změně obchodních podmínek takovýto dopad na znění smlouvy jednostranně stanoví například ustanovením, které říká, že se v případě neprojeveného nesouhlasu považuje daná změna za schválenou. Ustanovení ve smlouvě, které by bez stanovených podmínek dávalo jedné straně (věřiteli) možnost jednostranně smlouvu novelizovat a druhá strana by s takto provedenými změnami dopředu vyjadřovala souhlas lze dle mého s největší pravděpodobností považovat za ustanovení neplatné, a to z důvodu vzdání se práv podle § 574 odst. 2 obč. zák., popř. o ujednání, které zakládá takové právo, jehož výkon by byl v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku (§ 265 obch. Zák.), a tedy o právo soudně nevymahatelné.⁵⁷

⁵⁷ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 7

Pro praxi by však daný závěr byl příliš striktní a trvání na něm by zapříčinilo velké nejasnosti ohledně textu smluv. V literatuře je tak popsán případ, pro který lze myslím souhlasit s tím, že ke vzdání se práv předem nedochází. Jedná se o dohodu na průběžných změnách podmínek a to o takové změny, které mají svůj základ v objektivních okolnostech a které nezáleží jen na vůli jedné strany.⁵⁸

Případný rozpor smlouvy a obchodních podmínek řeší obchodní zákoník v § 273 odst. 2 ve prospěch smlouvy, a to tak, že odchýlná ujednání ve smlouvě mají přednost před zněním obchodních podmínek. Strany mohou odkázat na určité obchodní podmínky jako celek nebo jen na jejich část. Mohou také odkázat na určité obchodní podmínky s tím, že použití určitých jejich bodů vyloučí.

Pro změnu smlouvy o úvěru a tudíž ani pro změnu obchodních podmínek není zásadně nutná písemná forma, protože ani pro uzavření úvěrové smlouvy zákon písemnou formu nevyžaduje. Jestliže však písemně uzavřená smlouva obsahuje ustanovení, dle něhož může být měněna nebo zrušena jen dohodou stran v písemné formě, můžou být obchodní podmínky měněny nebo zrušeny pouze písemně.

9.11. Odstoupení

Od smlouvy lze dle ustanovení § 344 ObchZ odstoupit v případech, které stanoví smlouva nebo obchodní zákoník. Pro smlouvu o úvěru jsou dispozitivně upraveny možnosti odstoupení od smlouvy v ustanoveních § 505, 506 a 507 ObchZ následovně:

- dlužník v přiměřené lhůtě nedoplní na původní rozsah zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky, pokud se toto zajištění za trvání smlouvy o úvěru zhoršilo nebo zaniklo,
- dlužník je v prodlení s vrácením více než dvou splátek, tedy alespoň tří, přičemž zákon nevyžaduje aby se nutně jednalo o splátky po sobě následující, a proto postačí prodlení s platbou jakýchkoliv tří splátek,⁵⁹
- dlužník je v prodlení jedné splátky po dobu delší než tři měsíce,

⁵⁸ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.

⁵⁹ PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 11

- podle smlouvy mají být peněžní prostředky poskytnuty jen k určitému účelu a dlužník je použil k jinému účelu,
- podle smlouvy mají být peněžní prostředky poskytnuty jen k určitému účelu a jejich použití k tomuto účelu je nemožné.

Tato ustanovení dávají zvláštní možnost odstoupit pouze věřiteli. Dlužník tak nemá zvláštní zákonný důvod pro odstoupení od smlouvy o úvěru, což mu však neupírá možnost odstoupit od smlouvy při prodlení věřitele podle obecné úpravy dle § 345 a násl, resp § 370 ObchZ (viz níže). Při odstoupení může věřitel požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku (resp. použité a nevrácené prostředky) s úroky. Pokud k tomuto vrácení není lhůta určena ve smlouvě, má dlužník povinnost tak učinit bez zbytečného odkladu poté, kdy o to byl věřitelem požádán (§ 340 odst. 2 ObchZ).

Ustanovení § 506 je ustanovení konkretizující podmínky pro odstoupení od smlouvy o úvěru z důvodu prodlení dlužníka se splácením úvěru. Jako na jiných místech této práce je třeba důsledně upozornit na to, že kromě možnosti upravit si i další možnosti odstoupení od smlouvy je úprava odstoupení dispozitivní a podmínky tak mohou být ve smlouvě stanoveny ve vztahu k dlužníkovi přísněji nebo naopak volněji. Tak je například možnost sjednat možnost odstoupení již při prodlení s placením menšího počtu splátek, při prodlení trvajícím kratší dobu než stanoví obchodní zákoník, nebo naopak až při prodlení více splátek nebo při prodlení trvajícím déle než stanoví obchodní zákoník.

Při odstoupení od smlouvy o úvěru nelze vyloučit užití §348, v němž obchodní zákoník předpokládá situaci, kdy k porušení smluvní povinnosti sice ještě nedošlo, přesto lze od smlouvy odstoupit. Ohledně povinnosti, jež má být plněna v budoucnu, je tedy možné od smlouvy odstoupit, jestliže z chování povinné strany nebo z jiných okolností nepochybně vyplývá ještě před dobou stanovenou pro plnění smluvní povinnosti, že tato povinnost bude porušena podstatným způsobem. V tomto případě může oprávněná strana od smlouvy odstoupit, pokud povinná strana na její výzvu neposkytne bez zbytečného odkladu dostatečnou jistotu. Dalším případem, kdy lze

odstoupit od smlouvy, aniž došlo k porušení smluvních povinností, je situace, kdy povinná strana prohlásí, že svou povinnost nesplní.

Pro porušení jiných povinností, než těch, které jsou zmíněné jako ustanovení zvláštní a typické pro úvěrovou smlouvu, se použije obecná úprava obchodního zákoníku pro odstoupení od smlouvy. Prodlení opravňující k odstoupení od smlouvy lze spatřovat v porušení téměř jakékoliv smluvní povinnosti, hlavní či doplňkové, dodatečně splnitelné či nikoliv, jednorázové či plněné nepřetržitým jednáním (konáním či opomenutím).⁶⁰ Toto prodlení může mít charakter buď podstatného, nebo nepodstatného porušení smluvní povinnosti. Podstatné porušení smlouvy definuje § 345 odst. 2 ObchZ tak, že strana porušující smlouvu věděla v době jejího uzavření nebo v této době bylo rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy, který vyplynul z jejího obsahu nebo okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, že druhá strana nebude mít zájem na plnění povinností při takovém porušení smlouvy. Při podstatném porušení smluvní povinnosti může oprávněná strana odstoupit od smlouvy za podmínky, že tuto skutečnost oznámí druhé smluvní straně bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděla o takovém porušení smluvní povinnosti. Nepodstatné porušení smluvní povinnosti je takové porušení, které nelze subsumovat pod porušení podstatné. Pokud chce oprávněná smluvní strana odstoupit od smlouvy v případě nepodstatného porušení smluvní povinnosti, musí straně, která je v prodlení poskytnout dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění její povinnosti a teprve v případě, že povinná strana nesplní svoji povinnost ani v této lhůtě, lze od smlouvy odstoupit. Pokud strana, která je v prodlení, oznámí, že svoji povinnost nesplní, potom lze odstoupit od smlouvy jako při podstatném porušení smluvní povinnosti.

Podle znění § 351 odst. 1 ObchZ odstoupením od smlouvy zanikají všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy. Odstoupení se však nedotýká nároku na náhradu škody vzniklé porušením smlouvy, ani smluvních ustanovení týkajících se volby práva nebo volby obchodního zákoníku, řešení sporů mezi smluvními stranami a jiných ustanovení, která podle projevené vůle stran nebo vzhledem ke své povaze mají trvat i po ukončení smlouvy. Odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku působí ex

⁶⁰ ČECH, P. K odstoupení od obchodní smlouvy při prodlení dlužníka. Právní rádce, 2007, č.9, str. 29

nunc. Všechna práva a povinnosti vyplývající z obsahu smlouvy zanikají, až když je projev vůle odstupující strany doručen druhé straně.

Před 1.1.2001 existovaly pochybnosti o účinku odstoupení od smlouvy o úvěru na zajištění pohledávky věřitele na vrácení jistiny s úroky. Novela obchodního zákoníku provedená zák. č. 370/2000 Sb. tyto možné pochybnosti však zcela odstranila. Ustanovení věty přidané na konec všech tří paragrafů (§ 505, § 506 a § 507) nyní výslovně stanoví, že odstoupení věřitele od smlouvy o úvěru nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy. Proto je s účinností od 1.1.2001 zcela nepochybné, že zajištění zástavním právem nebo ručením, popřípadě i jiným právním prostředkem se vztahuje nejen na splnění povinnosti dlužníka z úvěrové smlouvy samotné, ale také na splnění povinnosti dlužníka vrátit dlužnou částku s úroky v případě, že věřitel od smlouvy odstoupil. Přestože se novelizace dotkla jen ustanovení, která upravují specifické důvody pro odstoupení od smlouvy o úvěru, je dle mého názoru nutno vztáhnout toto pravidlo i na odstoupení od smlouvy o úvěru pro případy neupravené výše zmíněnými zvláštními ustanoveními. Není dle mého důvod odlišovat odstoupení od smlouvy podle obecné úpravy obchodního zákoníku a odstoupení zvláště upravené pro úvěrovou smlouvu.⁶¹

Pro případ odstoupení od smlouvy je pro věřitele podstatné, do jaké míry i po odstoupení přetrvá povinnost platit z poskytnutých finančních prostředků úroky, popř. úroky z prodlení. Dle obecného ustanovení § 351 odst. 2, které dále odkazuje na úpravu výše úroků v úvěrové smlouvě (sjednaná výše, popř. tzv. obvyklé úroky) a také podle ustanovení speciálních § 506, 507 a 508, které stanoví povinnost vrátit dlužnou částku i s úroky, vyvozují, že dlužník je povinen platit komerční úroky od poskytnutí finančních prostředků až do jejich vrácení, a to bez ohledu na to, zda došlo k odstoupení od dané úvěrové smlouvy či nikoliv. K jinému závěru ani z logiky věci nelze dojít, neboť by se v tom případě postavení dlužníka při odstoupení od smlouvy pro porušení smlouvy z jeho strany zlepšovalo. Pokud k odstoupení došlo již v prodlení dlužníka s plněním

⁶¹ Názor o přetrvání zajištění i přes odstoupení od smlouvy o úvěru vysloven mimo jiné v Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1997.; dále pak např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.4.1999, sp.zn. 32 Cdo 1066/98 a rozsudek ze dne 10.10.2001, sp. zn. 29 Cdo 2606/2000

peněžitého plnění, nabývají úroky z prodlení dále dle § 369 ObchZ, lhotejno zda v zákonné výši nebo ve výši smluvní. Pokud by k prodlení došlo až po odstoupení, budou plynout úroky z prodlení až od této chvíle. Lze tak uzavřít, že na povinnost dlužníka platit úroky, komerční i z prodlení, nemá odstoupení od smlouvy vliv. Vše výše uvedené ohledně úroků a úroků z prodlení a jejich vzájemné koexistence platí i v tomto případě.

10. Úvěry pro spotřebitele

Úvěry pro spotřebitele (definice v ObčZ a v zákoně o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru se mírně liší – viz níže) jsou svou povahou jednodušší než úvěry poskytované podnikatelům. Prakticky bez výjimek se jedná o adhezní smlouvy, často také formulářového typu – tj. do předtištěného formuláře se jen doplní identifikační údaje dlužníka. I přes to, že tyto úvěry dosahují obvykle maximálně řádu několika milionů, jsou vzhledem ke svému počtu velmi důležitou částí trhu, na kterém se poskytují úvěry. Dle Zprávy o finanční stabilitě 2008/2009 vypracované Českou národní bankou byl celkový dluh obyvatelstva na konci roku 2008 cca 950 mld. Kč. Z toho největší část (cca 65 %) tvoří úvěry na bydlení, zbytek pak představují bankovní spotřebitelské úvěry (cca 20 %) a nebankovní úvěry (cca 15 %).⁶²

Z § 262 odst. 4 ObchZ. vyplývá, že pro obchodně právní závazkové vztahy, včetně smlouvy o úvěru, přestože se jedná o absolutní obchod, se použijí ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele, a to vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Obecná úprava spotřebitelských smluv se nachází v § 52 a násl. ObčZ. Spotřebitelské smlouvy jsou podle § 52 ObčZ smlouvy kupní, smlouvy o dílo a případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel. Spotřebitelem je osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Dodavatelem je pak osoba, která při

⁶² Dostupné z [www](http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2008-2009/index.html)
http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2008-2009/index.html

uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. § 55 odst.1 ObčZ zakotvuje obecný princip, podle něhož se smluvní ujednání spotřebitelských smluv nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, která mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení. Pokud by takovéto ujednání smlouva obsahovala, jednalo by se dle § 55 odst. 2 ObčZ o ujednání relativně neplatné a spotřebitel by se tak neplatnosti musel dovolat, a to v příslušné promlčecí lhůtě. Jelikož se u smlouvy o úvěru jedná o obchodní závazkový vztah, použije se pro případné promlčení úprava obsažená v obchodním zákoníku (§ 387 a násl.). Dle § 397 ObchZ bude promlčecí doba čtyřletá.⁶³ Uvedené se dotýká pouze ustanovení dispozitivní povahy, protože jenom ta mohou být dohodou stran měněna. Kogentní ustanovení platí pro smluvní strany přímo a účastníci se od nich nemohou ani výslovnou dohodou odchýlit nebo jejich působení vyloučit. Pokud by se tak stalo, jednalo by se o absolutně neplatné ustanovení smlouvy podle § 39 ObčZ.⁶⁴

10.1. Spotřebitelské úvěry

10.1.1.nynější úprava a odchylky od standardních úvěrů

Speciální úpravu pro spotřebitelské úvěry obsahuje zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Tento zákon transponuje směrnici Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelských úvěrů.

Spotřebitel je v této úpravě definován úžeji, než je tomu v obecné úpravě ochrany spotřebitele v občanském zákoníku. Spotřebitele tak tento zákon charakterizuje jako fyzickou osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti a v jejíž prospěch je spotřebitelský úvěr sjednáván. Použití termínu dodavatel je zde nahrazeno přesnějším pojmem věřitel, který je

⁶³ k charakteru závazkového vztahu z neplatné smlouvy o úvěru se Nejvyšší soud vyjádřil v rozsudku ze dne 27.8.2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001

⁶⁴ PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009. str.33

definován jako fyzická nebo právnická osoba poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti nebo sdružení takovýchto osob.

Zákon obsahuje pozitivní vymezení spotřebitelského úvěru, který definuje jako poskytnutí peněžních prostředků nebo odloženou platbu, například ve formě úvěru, půjčky nebo koupi najaté věci, za kterou je spotřebitel povinen platit. Negativní definice spotřebitelského úvěru pak zahrnuje:

- platby, které spotřebitel platí za nesplnění závazku vyplývajícího ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr,

- platby, které spotřebitel platí mimo kupní cenu, aniž byl na koupi poskytnut spotřebitelský úvěr,

- platby za převod peněžních prostředků a platby za vedení účtu, který je určen ke splácení spotřebitelského úvěru; to neplatí pro případ, kdy jsou tyto platby nepřiměřeně vysoké a kdy spotřebitel nemá možnost volby způsobu placení; do celkové výše spotřebitelského úvěru se však započítává cena za přijetí platby,

- platby související s účastí na dohodách, které se přímo neváží na smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, a to i tehdy, když tyto dohody mají vliv na podmínky spotřebitelského úvěru,

- platby za pojištění nebo záruku, pokud se nejedná o pojištění nebo záruku, která má věřiteli zajistit splacení spotřebitelského úvěru v případě smrti spotřebitele, jeho invalidity, pracovní neschopnosti nebo nezaměstnanosti, a to maximálně ve stejné výši, jako je celková výše spotřebitelského úvěru, včetně úroku a jiných plateb spojených s poskytnutím spotřebitelského úvěru.

Zákon se také dále nevztahuje na:

- smlouvu, ve které je poskytován spotřebitelský úvěr na koupi, výstavbu, opravu nebo údržbu nemovitosti,

- nájemní smlouvu, která po uplynutí určité doby nezaručuje převod vlastnického práva nebo práva obsahově obdobného vlastnickému právu,

- půjčku poskytnutou bez úroku nebo jakékoli úplaty,

- spotřebitelský úvěr na průběžné poskytování služeb, za které spotřebitel může platit v průběhu jejich poskytování formou splátek,

- smlouvu, ve které je poskytován spotřebitelský úvěr na částky nižší než 5 000 Kč nebo vyšší než 800 000 Kč; je-li uzavřeno více smluv, ve kterých se sjednává spotřebitelský úvěr za stejným účelem, považuje se pro tyto účely za jediný spotřebitelský úvěr souhrn všech těchto smluv,

- spotřebitelský úvěr, jehož splatnost nepřesahuje 3 měsíce nebo je splatný nejvýše ve 4 splátkách ve lhůtě nepřesahující 12 měsíců.

Smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, musí být uzavřena písemně, přičemž jedno vyhotovení smlouvy musí obdržet spotřebitel. Zákon vyjmenovává předepsaný obsah smlouvy o spotřebitelském úvěru. Ta musí tedy mimo jiné obsahovat:

- stanovení roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr způsobem uvedeným v příloze zákona,

- stanovení podmínek, za kterých může být roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr upravena a které nesmí být závislé pouze na vůli věřitele,

- stanovení maximální výše spotřebitelského úvěru, stanovení výše jednotlivých splátek, jejich počtu a přesného časového rozvržení,

- stanovení jednotlivých plateb, budou-li placeny spolu se spotřebitelským úvěrem; pokud jednotlivé platby nelze přesně stanovit, musí být uveden způsob jejich výpočtu,

- závazek věřitele informovat spotřebitele v průběhu plnění smlouvy o všech změnách roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr,

- u smluv, ve kterých se sjednává koupě najaté věci, výši spotřebitelského úvěru,

- ustanovení o právu na splacení spotřebitelského úvěru před stanovenou lhůtou,

- podmínky, za kterých lze předčasně ukončit smluvní vztah,

- způsob placení.

Mezi charakteristické pojmy spotřebitelského úvěru zavedené zákonem o spotřebitelském úvěru je roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr. Jedná se o procentní podíl z dlužné částky, který je spotřebitel povinen zaplatit věřiteli za období jednoho roku (výpočet je uveden v příloze zákona o spotřebitelském úvěru). V případě, kdy nelze stanovit roční procentní sazbu nákladů na spotřebitelský úvěr, musí věřitel ve

smlouvě, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, uvést maximální výši úvěru, výši plateb s úvěrem souvisejících a podmínky, za kterých lze tyto platby měnit.

Zákon obsahuje také ustanovení, které neupravuje samotné uzavírání smluv, ale zabývá se již jejich propagací, včetně problémů s tím spojených. Jestliže je tedy nabízen spotřebitelský úvěr nebo zprostředkování smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, reklamou nebo nabídkou zboží nebo služby obsahující úrokovou sazbu nebo jakékoli údaje týkající se nákladů na úvěr, musí být jejich součástí roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr nebo příklad jejího výpočtu. Toto ustanovení má za cíl informovat potencionální klienty o nákladech, které by pro ně mělo uzavření smlouvy o úvěru.

Nesplňuje-li smlouva o poskytnutí spotřebitelského úvěru náležitosti uvedené v zákoně, pokládá se spotřebitelský úvěr za úvěr úročený ve výši diskontní sazby platné v době uzavření smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, uveřejněné pro příslušné období Českou národní bankou. Dále se pak ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr stávají neplatnými, a to vše s účinností ode dne, kdy spotřebitel tuto skutečnost uplatní u věřitele. Jedná se tak o relativní neplatnost. Zde je ale nutné upozornit na problematickou otázku, od kdy tato neplatnost nastává. Pro relativní neplatnost podle § 40a ObčZ platí, že pokud se oprávněný subjekt po právu dovolá relativní neplatnosti právního úkonu, tj. druhá strana tuto neplatnost uzná či tak je v opačném případě rozhodnuto soudem, je takový právní úkon neplatný od svého počátku (ex tunc).⁶⁵ Platnost tohoto závěru pro spotřebitelské smlouvy lze dovodit z logického smyslu ustanovení, které má chránit spotřebitele a pokud by účinky neplatnosti nastaly až okamžikem námítky neplatnosti, úroky a platby do té doby naběhlé by tímto nebyly postiženy. Stejně tak lze daný závěr dovodit z judikatury Nejvyššího soudu ČR, který v rozhodnutích zabývajících se spotřebitelskými úvěry počítá úroky v případě nesplnění předepsaných náležitostí úvěrové smlouvy (použití diskontní sazby) od data poskytnutí finančních prostředků (uzavření smlouvy) a nikoliv až od data námítky.⁶⁶ Tento závěr je

⁶⁵ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5.2009, sp.zn. 29 Cdo 680/2008 a rozhodnutí ze dne 25.5.2005, sp.zn. 29 Odo 835/2004. Počítání snížených úroků dle diskontní sazby od poskytnutí finančních prostředků a nikoli až od podání námítky lze dovodit z data uzavření smlouvy a doby placení

však dle mého v rozporu se zněním § 6 zákona o spotřebitelských úvěrech, který jasně říká, že účinky relativní neplatnosti nastávají právě až od námitky této neplatnosti. Efekt takto předpokládaný, tj. úročení úvěru diskontní sazbou, tak nastane až k okamžiku oznámení. Tento závěr nelze zcela jednoznačně dovodit z důvodové zprávy k zákonu o spotřebitelském úvěru⁶⁷, lze tak však učinit z důvodové zprávy k zákonu o spotřebitelském úvěru, který je právě projednáván v Parlamentu ČR. Ustanovení § 8 tohoto zákona je až na menší změnu ve formulaci obdobou § 6 nynějšího zákona. Změna ve formulaci je pak hlavně v tom, že je jasně určeno, od které chvíle nastává úročení dle diskontní sazby ČNB a neplatnost jednání o jiných platbách.⁶⁸ Důvodová zpráva pak zcela jasně říká, že „v případě, kdy smlouva o spotřebitelském úvěru neobsahuje potřebné informace a spotřebitel se této skutečnosti dovolá, úročí se spotřebitelský úvěr od okamžiku uplatnění u věřitele pouze ve výši diskontní sazby platné v době uzavření smlouvy. Věřitel přitom nemůže po spotřebiteli požadovat žádné další platby. Toto ustanovení je součástí důsledné ochrany slabší smluvní strany – spotřebitele, a je transpozicí obecného požadavku směrnice na stanovení účinných, přiměřených a odrazujících sankcí. Jedná se o sankční mechanismus, který obsahuje i stávající právní úprava. Úročení úvěru dle diskontní sazby ČNB v případě porušení povinnosti je jednoduchý zavedený mechanismus, který účinně motivuje věřitele a přináší spotřebiteli případnou finanční výhodu v případě pochybení věřitele. Zároveň s ním není spojena okamžitá povinnost vrátit celý poskytnutý úvěr. Jde o speciální sankci za nedodržení povinností poskytnout informace.“⁶⁹

Jestliže spotřebitelský úvěr poskytuje dodavatel zboží nebo služeb a spotřebitel odstoupí od smlouvy o dodání těchto zboží nebo služeb, vrátí mu dodavatel splacený spotřebitelský úvěr. Využití tohoto práva nebude mít vliv na případný nárok spotřebitele

úroků. Pokud soud bere jako počáteční datum pro placení úroků dle diskontní sazby datum uzavření smlouvy lze z toho vyvodit, že námitka ohledně nesplnění podmínek dle zákona o poskytnutí spotřebitelského úvěru musela přijít později než ve stejný den, kdy byla smlouva uzavřena.

⁶⁷ důvodová zpráva k zákonu č. 321/2001 Sb. k nahlédnutí na

<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=28780>

⁶⁸ § 8 říká: Neobsahuje-li smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, informace uvedené v § 6 odst. 1 a spotřebitel tuto skutečnost uplatní u věřitele, pokládá se od okamžiku uplatnění této skutečnosti spotřebitelský úvěr za úročený ve výši diskontní sazby platné v době uzavření této smlouvy uveřejněné Českou národní bankou a ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr se od tohoto okamžiku stávají neplatnými.

⁶⁹ důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku 1055. Dostupné na

<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&T=1055>

na náhradu způsobené škody podle zvláštních právních předpisů. Od smlouvy lze odstoupit pouze v případech, které stanoví zákon nebo smlouva. Uplatnění práva na odstoupení od smlouvy o dodání zboží nesmí mít za následek zvýšení ceny spotřebitelského úvěru ani uplatnění sankcí.

Právo na vrácení spotřebitelského úvěru a právo na náhradu škody může spotřebitel písemně uplatnit také u věřitele, jestliže spotřebitel uzavře smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr s osobou jinou, než je dodavatel, a

a) mezi věřitelem a dodavatelem byla uzavřena smlouva o výhradním obchodním zastoupení při poskytování spotřebitelského úvěru, na jejímž základě byl poskytnut spotřebitelský úvěr, a

b) oprávněný požadavek spotřebitele na řádné plnění nebo na náhradu škody, který spotřebitel uplatnil u dodavatele, nebyl uspokojen.

Spotřebitel je oprávněn splatit spotřebitelský úvěr před dobou stanovenou ve smlouvě. Zákon pro tento případ obsahuje požadavek, aby byly platby ze spotřebitelského úvěru spotřebiteli sníženy o takovou částku, aby splacením spotřebitelského úvěru před dobou splatnosti nezískal žádný z účastníků smlouvy o spotřebitelském úvěru nepřiměřený prospěch na úkor ostatních účastníků. Toto do značné míry vágní ustanovení je však nepřilíš úspěšnou transpozicí směrnice, která pro tento případ ve svém článku 8 požaduje, aby členské státy stanovily způsob, kterým bude určeno „spravedlivé snížení celkových nákladů úvěru“.⁷⁰ Je tak zde vytvořen prostor pro případné zneužití tohoto ustanovení ze strany osob poskytujících spotřebitelské úvěry. Případná sankce (poplatek) za předčasné splacení by tak měla odrážet především ten fakt, že hlavní složkou úroku je v případě spotřebitelských úvěrů riziko jejich nesplacení, a to předčasným splacením úvěru odpadá.⁷¹

Dozor nad dodržováním podmínek stanovených zákonem o spotřebitelském úvěru vykonává Česká obchodní inspekce.

⁷⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987L0102:CS:HTML>

⁷¹ PELIKÁN, R. Několik poznámek k problematice půjčování peněz spotřebitelům. Právní rozhledy, 2008, č. 3, s. 86

10.1.2. Nová úprava (směrnice a zákon)

Stávající právní úpravu nahrazuje na evropské úrovni nová směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS. Tato směrnice má být transponována do právního řádu členských států do 12. května 2010. V době zpracování této práce byl zákon, který výše zmíněnou úpravu provádí, již projednán PS PČR a byl postoupen k projednání Senátu PČR. Je tak velká pravděpodobnost, že bude do doby určené k transponování do českého právního řádu schválen a vyhlášen. Účinnost je v návrhu stanovena na 1. ledna 2011.

Jelikož se stále jedná pouze o návrh zákona, který účinnost nabude až několik měsíců po zpracování této práce, nebudu se touto budoucí úpravou podrobně zabývat. Považuji však za nutné zmínit alespoň některé podstatnější změny a novinky, které nová úprava přináší.

Nová úprava se vztahuje na úvěry od 5 000 Kč do 1 880 000 Kč a nadále se nevztahuje na některé typy úvěrů (např. hypoteční úvěry). Těžiště nové právní úpravy spočívá zejména ve výčtu informací, které je věřitel, případně zprostředkovatel, povinen poskytnout spotřebiteli v dostatečném předstihu před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, v samotné smlouvě a během plnění smlouvy. Poskytnutí těchto informací je tak právě díky nové směrnici sjednoceno v celé Evropské unii, což spotřebitelům umožní porovnávat nabídky spotřebitelských úvěrů v rámci celé EU. Nová úprava se tak snaží docílit toho, aby měl spotřebitel včasné a úplné informace o daném produktu a mohl činit kvalifikovaná rozhodnutí, zejména pak správně posoudit, zda nabídka odpovídá jeho potřebám a aktuální finanční situaci.

Novinkou oproti stávající právní úpravě je povinnost věřitele posoudit úvěruschopnost spotřebitele. Tento jinak naprosto přirozený zájem poskytovatele úvěru je dle důvodové zprávy k zákonu speciálně zakotven pro zvýšení ochrany spotřebitelů před rizikovými úvěry a dále jako ochrana společnosti před rostoucí zadlužeností domácností. Za tímto účelem je stanovena povinnost osoby, která je oprávněna zpracovávat údaje o spotřebitelích za účelem posuzování jejich úvěruschopnosti a která

je oprávněna poskytovat přístup k těmto údajům třetím osobám, umožnit věřitelům z jiných členských států EU přístup k těmto údajům za stejných podmínek, jako věřitelům se sídlem nebo místem podnikání v České republice. Návrh zákona dále podrobněji, než je tomu v současné době, upravuje podmínky předčasného splacení úvěru. Věřiteli je v takovém případě přiznáno pouze právo na odškodnění spravedlivých a objektivně odůvodněných nákladů spojených s předčasným splacením úvěru. Zákon stanoví maximální výši takového odškodnění a případy, kdy odškodnění nelze požadovat.

Další zásadní změnou oproti stávající právní úpravě je zakotvení práva spotřebitele na odstoupení od smlouvy do 14 kalendářních dnů od jejího uzavření. Tento krok nemusí být spotřebitelem nijak zdůvodňován a věřitel nesmí vůči němu v tomto případě uplatnit žádnou sankci.

Nově je působnost k výkonu dozoru nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem rozdělena mezi dva dozorové orgány – Českou obchodní inspekci a Českou národní banku. Součástí návrhu zákona je i změna zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, kterou se mění podmínky pro vstup do podnikání, resp. kterou se zavádí nová vázaná živnost (předmět podnikání) “Poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru“. Částečně se tak napravuje nežádoucí stav (viz odstavec o subjektech úvěrové smlouvy), kdy bylo poskytování úvěru umožněno v rámci živnosti ohlašovací volné “Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona”.

10.2. Hypoteční úvěry

Co do objemu poskytnutých finančních prostředků jsou nejvíce v úvěrování spotřebitelů zastoupeny hypoteční úvěry. Hypoteční úvěry, resp. úpravu hypotečních zástavních listů upravuje zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech.

Hypoteční úvěr je definován jako úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné, když pohledávka z úvěru

nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovitosti. Úvěr se považuje za hypoteční úvěr dnem vzniku právních účinků zástavního práva. Za nemovitosti se podle § 119 odst. 2 ObčZ považují pozemky a stavby (včetně jejich součástí) spojené se zemí pevným základem. Pro účely hypotečního financování je třeba považovat za samostatné nemovitosti s ohledem na § 118 odst. 2 ObčZ také byty a nebytové prostory ve vlastnictví určené v souladu se zákonem č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňuje některé zákony (zákon o vlastnictví bytů).⁷² Nemovitost se musí nacházet na území České republiky, členského státu Evropské unie nebo jiného státu, tvořícího Evropský hospodářský prostor. Zvláštním typem hypotečního úvěru je tzv. americká hypotéka, která je neúčelovým úvěrem poskytovaným obvykle fyzickým osobám majícím příjem ze závislé činnosti nebo z podnikání, který umožňuje financovat jakékoli potřeby klienta.⁷³ Mnohem častější však bývá tzv. evropská hypotéka, která je charakteristická účelovostí poskytnutého úroku. Tento účel nejčastěji spočívá v poskytnutí finančních prostředků na koupi nemovitosti, na koupi podílu na nemovitosti, na financování výstavby a stavebních úprav nemovitosti, atd. Charakteristickým rysem hypotečních úvěrů je dále jejich dlouhodobost, a to až několik desítek let. Splácení probíhá formou pravidelných měsíčních splátek, tzv. anuit (konstantní platba zahrnující úrok a jistinu) nebo formou progresivních nebo degresivních splátek. Úroková míra bývá v prvních letech splácení fixována, nejčastěji se tak děje do doby prvních 5 let splácení úvěru.

Důvodem, proč jsou hypoteční úvěry upraveny v zákoně o dluhopisech, je právě vydávání těchto dlužnických cenných papírů, kterými si financující banky mohou obstarávat potřebné finanční prostředky na finančních trzích. Mezi zvláštní typ dluhopisů určených právě k financování nemovitostí patří hypoteční zástavní listy. Hypoteční zástavní listy jsou dluhopisy, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek (řádné krytí) a popřípadě též náhradním způsobem dle zákona (náhradní krytí). Součástí názvu tohoto dluhopisu je označení hypoteční zástavní list. Jiné cenné papíry nesmí toto

⁷² DUŠEK, P., KOS, B. Právo hypotečního úvěrování. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2001, str. 6

⁷³ PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009, str. 94

označení obsahovat. Hypoteční zástavní listy může vydávat pouze banka podle zvláštního právního předpisu upravujícího činnost bank se sídlem v České republice.

Emitent hypotečních zástavních listů zajišťuje dostatečné krytí závazků z hypotečních zástavních listů v oběhu tak, aby součet pohledávek z hypotečních úvěrů nebo jejich částí, sloužících k řádnému krytí, a celkového náhradního krytí nepoklesl pod celkovou výši závazků ze všech jím vydaných hypotečních zástavních listů v oběhu. Zástavní hodnotu zastavených nemovitostí stanoví emitent hypotečních zástavních listů dle pravidel, která je povinen upravit ve svých vnitřních předpisech. Tato pravidla musí respektovat zásadu, že zastavené nemovitosti se oceňují cenou obvyklou při zohlednění určitých zákonem daných hledisek. Zástavní hodnota zastavených nemovitostí nesmí převyšovat jejich cenu obvyklou.

Pro řádné krytí souhrnu závazků ze všech hypotečních zástavních listů v oběhu vydaných jedním emitentem mohou sloužit pouze jeho pohledávky z hypotečních úvěrů nebo jejich částí. Tyto pohledávky nebo jejich částí nesmí po dobu, kdy k takovému krytí slouží, převýšit 70 % zástavní hodnoty zastavených nemovitostí zajišťujících tyto pohledávky. To však nevylučuje to, aby banka poskytla úvěr přesahující tento limit. Běžně se tak také děje a v době před finanční krizí a krizí na trhu nemovitostí z let 2008 a 2009 nebylo výjimkou poskytnutí úvěru až do výše 100 % hodnoty nemovitosti.⁷⁴

Náhradní krytí závazků z hypotečních zástavních listů v oběhu vydaných jedním emitentem je možné pouze do výše 10 % této jmenovité hodnoty, a to jen:

- hotovostí,
- vklady u České národní banky,
- vklady u centrální banky členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor nebo Evropské centrální banky,
- státními dluhopisy nebo cennými papíry vydanými Českou národní bankou podle zvláštního právního předpisu,

⁷⁴ <http://www.novinky.cz/finance/194109-stopprocentni-hypoteky-kvuli-krizi-padly.html>

- státními dluhopisy nebo cennými papíry vydanými členskými státy Evropské unie nebo jinými státy tvořícími Evropský hospodářský prostor, jejich centrálními bankami a Evropskou centrální bankou, nebo
- dluhopisy vydanými finančními institucemi založenými mezinárodní smlouvou, jejíž smluvní stranou je Česká republika, nebo finančními institucemi, s nimiž Česká republika uzavřela mezinárodní smlouvu.

Až na zákonem stanovené výjimky nesmí na zastavených nemovitostech váznout zástavní právo třetí osoby, které by bylo ve stejném nebo v přednostním pořadí před zástavním právem zajišťujícím pohledávku z hypotečního úvěru nebo její část, zahrnutou do krytí závazků z hypotečních zástavních listů v oběhu.

11. Úvěry pro podnikatele

Zatímco u úvěrů pro spotřebitele budou banky jedním z potencionálních poskytovatelů finančních prostředků (věřitelů), u financování podnikatelů si dovolím tvrdit, že se tak bude dít v naprosté většině případů. Banky si pro své potřeby rozdělují podnikatelské subjekty obvykle do dvou segmentů: drobní s střední podnikatelé (SME – small and medium enterpirses) a korporání klienti (velké podnikatelské subjekty).

11.1. Základní struktura

Smlouvy o úvěru pro korporátní klienty nejsou žádným zvláštním typem úvěrové smlouvy. Dalo by se možná naopak říci, že právě podnikatel – klient bude mít dostatečnou sílu pro to, aby nemusel přijímat smlouvu jednostranně navrženou věřitelem, ale aby využil svého postavení pro negociaci úvěrových podmínek a tedy plně využil všech ustanovení a možností, které smlouva o úvěru poskytuje. Pro úvěrové smlouvy korporátních klientů platí vše, co bylo výše zmíněno o smlouvě o úvěru. Úvěrové smlouvy pro podnikatele se v zásadě liší od smluv uzavíranými s nepodnikateli svojí strukturou a větší složitostí smluvní úpravy. To však neznamená, že by se určité instituty charakteristické pro korporátní úvěry nemohly uplatnit u smluv o úvěru, jejíž stranou je nepodnikatel.

Jednání o samotné smlouvě předchází předsmluvní fáze, která je charakteristická provedením tzv. due diligence. Tento do češtiny poněkud obtížně přeložitelný výraz znamená prověření klienta ze strany banky z toho hlediska, zda dlužník bude případný úvěr schopen splácet a má za úkol ještě před uzavřením smlouvy a poskytnutím finančních prostředků zhodnotit případná rizika pro banku. Pokud úvar credit risku banky úvěr chválí vypracovává se tzv. term sheet, což je dokument který obsahuje základní podmínky transakce.⁷⁵

Zatímco u smluv se spotřebiteli se převážně využívají smlouvy adhezní, úvěrové smlouvy především s většími klienty bank budou záležet na vyjednávání obou stran. Každá z nich pak bude akcentovat úpravu, která je pro ni výhodnější. Kromě samozřejmostí jako je výše úvěru a úrokové sazby bude vyjednávání probíhat i o dalších ustanoveních smlouvy o úvěru. Věřitel se tak bude snažit prosadit stanovení o účelovosti poskytnutého úvěru, o čerpání úvěru pomocí proplácení faktur přímo věřitelům dlužníka, o dostatečném pojištění pro případ nesplácení, dostatečně kvalitní zajištění, atd. Tedy nástroje, které mají za cíl minimalizovat rizika, kterým se poskytnutím úvěru vystavuje, zejména riziku neplacení úvěru. Dlužník naproti tomu bude prosazovat co největší volnost, ať už se to bude týkat právě omezení využití úvěru, monitorovacích práv banky, nutnosti zřizovat zajištění (což nutně snižuje schopnost se zajištěným majetkem disponovat), atd. Výsledkem tedy bude jedinečný kompromis, který bude dán průnikem rozdílných zájmů stran.

Struktura úvěrové smlouvy pak může vypadat například takto:

- a) Strany (Parties)
- b) Definice (Definitions and Construction)
- c) Výše a účel úvěru (Amount and Purpose of Loan)
- d) Čerpání (Disbursement)
- e) Podmínky pro čerpání úvěru (Conditions precedent to disbursement)
- f) Úroky a úrokové období (Interest periods and interest)
- g) Poplatek za rezervaci prostředků (Commitment fee)
- h) Poplatek za zpracování (Management fee)
- i) Splácení úvěru (Repayment)

⁷⁵ PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009. str. 97

- j) Předčasné splacení (Breakage costs, prepayment)
- k) Ostatní náklady (Taxes, levies and costs)
- l) Pojištění pro případ neschopnosti splácet (Insurance)
- m) Prohlášení a záruky (Representations and warranties)
- n) Závazky (Undertakings)
- o) Finanční závazky (Financial covenants)
- p) Případy porušení (Events of default)
- q) Sankce (Penalty clause)
- r) Závazek odškodnění (Indemnity)
- s) Možnost postoupení (Assignability)
- t) Oznámení (Notices)
- u) Závěrečná ustanovení (Miscellaneous)

11.2. Syndikované úvěry

Vedle dvoustranných úvěrů existují syndikované úvěry, kdy je úvěr poskytován skupinou (syndikátem) bank na základě jednotné úvěrové smlouvy společné pro všechny věřitele. Vývoj syndikovaných úvěrů započal v sedmdesátých letech 20.století, v letech osmdesátých sice jejich význam značně ustoupil, ale od počátku devadesátých let až do dneška hrají významnou roli při financování investic v mnoha zemích, a to včetně České republiky. Syndikované úvěry jsou využívány všude tam, kde má potencionální dlužník nadstandardní potřebu finančních prostředků a jednotlivé banky nejsou z různých příčin schopny nebo ochotny úvěr poskytnout samy. Jedná se například o refinancování dluhu, fúze, akvizice, financování projektů v energetice, dopravě, těžebním průmyslu, stavebnictví, telekomunikacích, automobilovém průmyslu, atd. V roce 2004 připadala třetina mezinárodního financování na mezinárodní syndikované úvěry.⁷⁶ Počet participujících bank není nijak omezen. V českém prostředí však počet subjektů zřejmě nebude přesahovat číslo 10.

⁷⁶ VAN ROIJ, G. Syndicated Loans: Developments, Characteristics and Benefits. In RENNEBOOG, L. Advances in corporate finance and asset pricing. 1st ed. Amsterdam : Elsevier B.V, 2006. p. 381 – 390.

Uvěrová smlouva je výsledkem jednání mezi vedoucí bankou (aranžérem, manažerem) a dlužníkem. Vedoucí banka vytvoří informační memorandum, které obsahuje relevantní informace ohledně dlužníka, výše úvěru, splatnosti, úrokové míry, atd. Poté je toto memorandum poskytnuto přizvaným bankám. Pokud podmínky odsouhlasí, stanou se účastníky smlouvy, tzv. participujícími bankami (juniorními bankami). Každá banka se zavazuje jen sama za sebe, nepřebírá závazky ostatních bank. Práva a povinnosti jednotlivých věřitelů jsou tedy i přes úpravu v jedné smlouvě oddělené.

Jedna z bank je typicky stanovena administrátorem (agentem), tj. kontaktem pro klienta, který zajišťuje komunikaci, monitoruje plnění závazků, provádí platby, atd. Agentem bývá často jmenována vedoucí banka. Syndikovaná úvěrová smlouva bude obsahovat řadu ustanovení týkající se právě agenta a jeho postavení jak vůči dlužníkovi, tak vůči ostatním členům syndikátu. Další člen syndikátu plní funkci zajišťovacího agenta, který pro syndikát drží zajištění (zástavu).⁷⁷ Není vyloučeno, že agent a agent pro zajištění bude tatáž osoba.

12. Závěr

Smlouva o úvěru je komplexním obchodněprávním vztahem, který zajišťuje základní potřeby moderní ekonomiky. Při jejím zkoumání je nutno pracovat s několika předpisy, které upravují buď přímo úvěrovou smlouvu, nebo smlouvy, které s ní v praxi ve většině případů bezprostředně souvisí (zajištění). Právní úprava je až na výjimky dispozitivní, a proto zákonná ustanovení spíše udávají směr smluvní úpravě, než aby přímo určovala práva a povinnosti stran. V praxi se totiž právě smluvní volnost při sjednávání smlouvy o úvěru značně využívá. Je však třeba mít na paměti, že právní řád demokratického právního státu si klade za cíl vedle zajištění smluvní volnosti také ochranu slabší strany, která by jinak byla nucena podřídit se straně ve vztahu dominantní.

⁷⁷ PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009, str. 103

Nelze než souhlasit s již vysloveným názorem, že „v oblasti poskytování úvěrů je dobrým zákonem ten, který je dostatečně pružný, aby nebránil dynamice obchodních vztahů a umožňoval stranám upravit si práva a povinnosti podle jejich konkrétních potřeb, a zároveň dostatečně určitý a přesný na to, aby byl efektivně schopný zabránit zneužívání práva silnější strany.“⁷⁸ Nynější právní úprava tomuto požadavku dle mého názoru vyhovuje, což dokládá fakt, že v připravovaném novém občanském zákoníku úprava úvěrové smlouvy vychází z úpravy stávající. Soukromoprávní úprava si však obecně neklade za cíl postihnout všechny aspekty lidského jednání, a tak to nečiní ani ustanovení o smlouvě o úvěru, a to i přes poměrně zdařilou úpravu. Je zde tedy, a dle mého názoru je tomu tak dobře, vždy prostor pro diskuzi o charakteru jednotlivých ustanovení a jejich aplikaci v praxi a zejména pak o smluvní úpravě úvěrových smluv.

Při práci se zákonem, odbornou literaturou a judikaturou jsem se snažil učinit si právě na tyto diskutované aspekty úvěrové smlouvy vlastní názor a s náležitým odůvodněním jej formulovat v této práci.

⁷⁸ ZÁHUMENSKÁ, Z. Zmluva o úveru. (Diplomová práce). Praha : 2009. 65 s. – Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

13. Seznam pojmů a zkratk

ObchZ nebo obchodní zákoník	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
ObčZ nebo občanský zákoník	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
zákon o bankách	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
živnostenský zákon	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání
ČNBZ	zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance
zákon o spotřebitelském úvěru	zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

14. Použitá literatura

Knižní publikace:

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. Kurs obchodního práva : Obchodní závazky. 4. vyd. Praha : C.H.Beck, 2007.

ČERNÁ, S. (ed.), Pocta Stanislavu Plívovi k 75. narozeninám. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008.

DĚDIČ, J. a kol. Obchodní zákoník : Komentář. Praha : Prospektrum, 1997.

DĚDIČ, J. a kol. Obchodní zákoník : Komentář 4.díl § 221 – 775. 1.vyd. Praha : Polygon, 2002.

DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty. 3. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2005.

ELIÁŠ, K., DVOŘÁK, T. a kol. Obchodní zákoník : Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900, 5. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2006.

GRUŇ, L. Finanční právo a jeho instituty. 2. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2006.

KOBLIHA, I., KALFUS, J., KROFTA, J. a kol. Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem. 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2006.

MAREK, K. Smluvní obchodní právo : Kontrakty. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006.

PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku : 3. díl § 261 – 408. 2.vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1998.

PELIKÁNOVÁ, I. Komentář k obchodnímu zákoníku: 4. díl § 409 – 565. I.vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1997.

PLÍVA, S. Obchodní závazkové vztahy. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2006.

RABAN, P. a kol. Obchodní zákoník. 5. vyd. Praha : EUROUNION Praha s.r.o., 2007.

LOCHMANOVÁ, L. Smlouva o úvěru. In ŠTENGLOVÁ, I. (ed.), Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. str. 225 - 240

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. Obchodní zákoník : komentář. 12. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník I, II. Komentář. 2.vyd. Praha : C. H. Beck, 2008.

PLÍVA, S., ELEK, Š., LIŠKA, P., MAREK, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009, 220 s.

VAN ROIJ, G. Syndicated Loans: Developments, Characteristics and Benefits. In RENNEBOOG, L. Advances in corporate finance and asset pricing. 1st ed. Amsterdam : Elsevier B.V, 2006. p. 381 – 390.

BULJEVICH, E.S., PARK, Y.S. Project financing and the international financial markets. Massachusetts : Kluwer Academic Publishers, 1999.

FIGHT, A. Syndicated lending. Oxford : Elsevier Butterworth-Heinemann, 2004.

DUŠEK, P., KOS, B. Právo hypotečního úvěrování. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2001, str.6

Časopisecké články:

LOCHMANOVÁ, L. Úvěr jako cizí kapitál podnikatelů, Právo a podnikání, 1998, č. 11.

MAREK, K. Smlouva o úvěru. Právo a podnikání, 1997, č. 4, str. 2-4

MAREK, K. Smlouva o úvěru. Bulletin advokacie, 2005, č. 11-12, str. 29-32

KRATINOVÁ, H.: Právní úprava hypotečního práva. Právo a podnikání, 1997, č.6, str.10-16

PLÍVA, S. Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru. Právo a podnikání, 1995, č. 3, str. 2-5

PLÍVA, S. Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku. Právo a podnikání, 1997, č. 10, str.14-16

PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Acta universitatis carolinae: Iuridica 2/1998, 1998, č. 2., str.7-21

PLÍVA, S. Právní problematika úvěrové smlouvy. Obchodní právo, 1998, č. 12, str. 2-12

ČECH, P. K odstoupení od obchodní smlouvy při prodlení dlužníka. Právní rádce, 2007, č.9, str. 25-32

TOBEŠ, Z. Obchodní podmínky v českém a německém právu. Právní rádce, 2005, č.7, str. 21-29

MAREK, K. Smlouva o úvěru. Právní rádce, 2006, č. 8, str. 26-29

MAREK, K. Pojem úvěru a zásady úvěrování. Právní rádce, 2006, č. 10, str. 20-21

BEJČEK, J. „Povaha ustanovení“ o úrocích z prodlení. Právní rozhledy, 2006, č. 11, s. 406

VYMAZAL, L. K zákazu úročení příslušenství. Právní rádce, 2008, č.3

PELIKÁN, R. Několik poznámek k problematice půjčování peněz spotřebitelům. Právní rozhledy, 2008, č. 3, s. 86

Judikatura:

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2004, sp. zn. 29 Odo 350/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.6.2006, sp. zn. 29 Odo 1595/2005

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8.2.2000, sp. zn. 5 Cmo 512/99

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14.4.1994, sp. zn. 5 Cmo 27/94

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.3.2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.3.1995, sp. zn. 5 Cmo 304/94

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.2.2003, sp. zn. 32 Odo 400/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.5.2007, sp.zn. 32 Cdo 922/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.1.2006, sp.zn. 21 Cdo 563/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.5.2006, sp. zn. 29 Odo 1000/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.6.2008, sp. zn. 22 Cdo 3010/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.3.2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. ledna 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.8.2003, sp. zn. Odo 813/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5.2009, sp. zn. 29 Cdo 680/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.5.2005, sp.zn. 29 Odo 835/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.4.1999, sp.zn. 32 Cdo 1066/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.10.2001, sp. zn. 29 Cdo 2606/2000

Kvalifikační práce:

ZÁHUMENSKÁ, Z. Zmluva o úvere. (Diplomová práce). Praha : 2009. 65 s. – Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

PROCHÁZKA, J. Smlouva o úvěru. (Diplomová práce). Praha : 2009. 72 s. – Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

15. Resumé

The purpose of my thesis is to analyze the effective regulation of the loan agreement. First chapters deal with a distinction between the meaning of credit in an economic and in a legal sense, loan agreement's historical evolution and basic principles of credit granting.

Then I outline the changes to the regulation of the loan agreement in the past 19 years and briefly deal with the proposal of the new complex civil code, which is being drafted at the moment.

The main part of this thesis lies within the Chapter 9. There, I deal with the main issues concerning the loan agreement. Subchapter 9.1 discusses the parties to the loan agreement. It is generally accepted that there are no limitations as to who may be a creditor or who may be a debtor.

Subchapters 9.2 and 9.3 deal with the obligation of the creditor to provide the financial resources stated in the agreement, with the possibility to terminate such obligation and with the payment for the conclusion of the loan agreement. The payment is deemed to a fee for the reservation of funds.

Description of ways of disbursement of the loan is included in subchapter 9.4.

One of the basic obligations of the debtor, the obligation to repay the loan together with the accrued interest is discussed in chapters 9.5 and 9.6. I also deal with a possibility of having a loan agreement without the obligation to pay interest – such agreement is possible but only as an innominate agreement.

Subchapter 9.7 explains the default interest, which is a sanction for the debtor if he or she fails to repay the loan when it is due. This subchapter also deals with the co-existence of commercial interest and default interest as well as default interest from commercial interest. This issue is followed also in subchapter 9.8, which discusses the consolidation of capitalized interest with the loan.

Subchapter 9.9 briefly describes purpose of conclusion of security agreements together with the loan agreement, particularly the pledge agreement.

Chapter 9 is then concluded with subchapter dealing with general conditions and their application in the conclusion of loan agreements and with subchapter dealing with the possibility, conditions and consequences of the withdrawal from the loan agreement.

Chapter 10 discusses the special regulation, which applies to the loan agreements provided to consumers, which, in order to protect the weaker side of the contractual relationship, states some additional provisions applicable to the loan agreement.

Chapter 11 examines loans provided by banks to corporate clients, including the syndicated loan agreement, which is a version of loan agreement in which the loan is provided by a syndicate of participating banks.

In the course of working on this thesis I examined all relevant acts and read all available books (including commentaries), articles and court decisions, which deal with the loan agreement. I tried to understand their point of view and to form an opinion of my own. Such opinions based on my understanding of the materials I worked with are, together with the reasoning, an important part of this thesis.

Klíčová slova / Keywords

úvěr - loan

úvěrová smlouva – loan agreement

spotřebitelský úvěr - consumer credit